

KÖNYV KÖNYVTÁR KÖNYVTÁROS

Hiller István miniszter
és Schneider Márta szakállamtitkár

BIBLIOTÉKA EMLÉKÉRMET

adományozott

Bánfalvi Lászlónénak, az ózdi Városi Könyvtár igazgatójának a modellértékű kistérségi könyvtári ellátás megszervezéséért,

Dr. Beck Ivánnénak, az Országos Széchényi Könyvtár nyugalmazott könyvtárosának több évtizedes bibliográfiai tevékenységéért és a hungarikakutatás terén kifejtett munkásságáért

Biczák Péternek, a szentendrei Pest Megyei Könyvtár igazgatójának a fiatal könyvtáros nemzedék támogatása és a magyar könyvtárosság hivatástudatának elmélyítése érdekében végzett több évtizedes szervező tevékenységéért,

Dán Krisztinának, a Fővárosi Pedagógiai Intézet nyugalmazott könyvtárosának a magyar iskolai könyvtárak fejlesztéséért, az iskolai könyvtárügyben kifejtett több évtizedes tevékenységéért,

Győrfi Csabánénak, a Pécsi Városi Könyvtár igazgatóhelyettesének a városi könyvtár korszerűsítéséért végzett tevékenységéért,

Dr. Keveházi Katalinnak, a Szegedi Tudományegyetem, Egyetemi Könyvtár osztályvezetőjének a könyvtári katalizálás automatizálása és a régi könyvek tudományos feltárása érdekében végzett kiemelkedő munkájáért,

Dr. Koltay Klárának, a Debreceni Egyetem Nemzeti Könyvtára főigazgató-helyettesének az Országos Dokumentum-ellátási Rendszer leltérvény nyilvántartó adatbázisának kidolgozásáért és folyamatos fejlesztéséért,

Lukács Zsuzsannának, az Országos Idegennyelvű Könyvtár osztályvezetőjének a nemzetiségi könyvtári ellátás területén végzett kiváló munkájáért,

Poós Lászlóné Schmidt Veronikának, a Budapesti Gazdasági Főiskola Vendég-látóipari és Idegenforgalmi Főiskolai Kar Elektronikus Könyvtár vezetőjének kiemelkedő szakmai munkája elismeréséért,

Szilágyi Sándorné Zsigó Juditnak, a miskolci II. Rákóczi Ferenc Megyei Könyvtár igazgatóhelyettesének a Borsod-Abaúj-Zemplén megye könyvtárügyének koordinálásáért, a települési könyvtárak korszerűsítéséért.

A kitüntetetteknek szívből gratulálunk és további sikereket kívánunk!

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

16. évfolyam 2. szám

2007. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

- Redl Károly:** Beszámoló az Országos Könyvtári Kuratórium 2004–2006 között folytatott tevékenységéről 3
- Papp Anna Mária:** Ötvenéves az Országos Idegennyelvű Könyvtár 16

Műhelykérdések

- Barátné Hajdu Ágnes:** A magyar ETO-kiadás munkálatai. Hazai és nemzetközi tapasztalatok 20

Konferenciák

- Mezey László Miklós:** Anyanyelv, identitás, kultúra – kisebbségi könyvtárak 40

Memento

- Goda Éva:** Kertész Gyula élete, munkássága 46
- Bényei Miklós:** Kertész Gyula, a bibliográfus. Emlékező vázlat 50

Perszonália

- Balogh Ferencné–Havas Katalin:** Katsányi Sándor (is) 75 éves 54

Könyv

- Bartók Györgyi:** Kistelepülési könyvtárosok kézikönyve 57
- Hajdú-bihari helyismereti bibliográfia – sokadszorra 59

From the contents

Károly Redl: Report on the activities of the National Library Board in the period 2004–2006 (3);

Anna-Mária Papp: The National Library of Foreign Literature celebrates its 50 years' anniversary (16);

Ágnes Barát-Hajdu: The preparatory works of the Hungarian edition of UDC (20)

Cikkeink szerzői

Balogh Ferencné, a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár ny. igazgatóhelyettese; *Barátné Hajdu Ágnes*, a Szegedi Tudományegyetem tanszékvezető tanára; *Bartók Györgyi*, a Könyvtári Intézet munkatársa; *Bényei Miklós*, a Debreceni Egyetem tanára; *Goda Éva*, a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskola oktatója; *Havas Katalin*, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ny. főmunkatársa; *Papp Anna Mária*, az Országos Idegennyelvű Könyvtár osztályvezetője; *Redl Károly*, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatói igazgatója

Szerkesztőbizottság:

Bartos Éva (elnök)

**Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Győri Erzsébet,
Kenyéri Kornélia, Poprády Géza**

Szerkesztik:

Mezey László Miklós és Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: 1827 Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791; E-mail: 3k@oszk.hu;

Internet: www.ki.oszk.hu/3k

Közreadja: a Könyvtári Intézet

Felelős kiadó: **Bartos Éva**, a Könyvtári Intézet igazgatója

Technikai szerkesztő: **Korpás István**

Nyomta az AKAPRINT Nyomdaipari Kft., Budapest

Felelős vezető: **Fricker László**

Terjedelem: 5.7 A/5 kiadói ív.

Lapunk megjelenését támogatta az
Oktatási és Kulturális Minisztérium
Nemzeti Kulturális Alap

OKM

Nemzeti Kulturális Alap

Terjeszti a Könyvtári Intézet

Előfizetési díj 1 évre 4800 forint. Egy szám ára 400 forint

HU-ISSN 1216-6804

Redl Károly

Beszámoló az Országos Könyvtári Kuratórium 2004–2006 között folytatott tevékenységéről

Egy konzultatív testület munkájáról beszámolni, a teljesítményét megítélni, az elért eredményeit értékelni mindig bonyolult feladat. Hiszen azok a tanácsok, javaslatok, vitákban kiejelvt vélemények, amelyeket az Országos Könyvtári Kuratórium (OKK) megfogalmaz más döntést hozó személyek, testületek tevékenységén keresztül juthatnak kifejezésre. Az új ciklus felénél azonban indokolt megkísérelni, hogy képet adjunk a testület munkájáról.

Az OKK a 165/1999. (XI. 19.) számú kormányrendeletben foglaltaknak megfelelően 2004 végén újjáalakult. A jogszabály rendelkezéseit követő jelölési eljárás után Hiller István miniszter kinevezte az OKK tagjait. Bár a szaksajtó annak idején közzétette az OKK személyi összetételét, indokolt a teljesség kedvéért megismételni abban a formában, ahogy a miniszteri kinevezés szólt. Az elmúlt időszakban a kinevezett személyek feladatkörében bizonyos esetekben történt változás, de ez természetes folyamat néhány év távlatában.

Az OKK tagjai:

a könyvtárosok közül:

Bakos Klára, a Magyar Könyvtárosok Egyesületének elnöke,
Fodor Péter, az Informatikai és Könyvtári Szövetség elnöke,
Huszár Ernőné, a Budapesti Corvinus Egyetem Központi Könyvtárának főigazgatója,
Redl Károly, az Országgyűlési Könyvtár tájékoztatási igazgatója,

a tudományos élet képviselői közül:

Bakonyi Péter, a Nemzeti Hírközlési és Informatikai Tanács tagja,
a Neumann János Számítógép-tudományi Társaság elnöke,
Bélyácz Iván, a Pécsi Tudományegyetem egyetemi tanára,
Kiss Ferenc, a Nyíregyházi Főiskola Környezettudományi Tanszékének tanszékvezetője,

A gazdasági élet képviselői közül:

Hegedüs Miklós, a GKI Energiakutató Kft. ügyvezető igazgatója és
Lengyel László, a Pénzügykutató Rt. elnök-vezérigazgatója.

Látható, hogy néhányan már az OKK működésének előző ciklusában is tagjai voltak a testületnek. Ez a tény önmagában is hozzájárult, hogy a korábbi tapasztalatok jól hasznosulhassanak az újjáválasztott testület munkájában. Természetesen sokat jelentett az is, hogy már nem egy új testületet kellett bevezetni a könyvtárszakmai közéletbe. Tárnyilagosan megállapítható, hogy az OKK az elmúlt időszakban kitűnő munkakapcsolatot alakított ki mind a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumával (NKÖM), mind az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK), mind a Könyvtári Intézet vezetésével.

Az első ülés összehívására 2004. november 16-án került sor a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumában, az alábbi napirendi pontok megjelölésével:

- Az OKK elnökének és titkárának megválasztása.
- Az OKK ügyrendjének elfogadása.
- Hiller István miniszter tájékoztatója az OKK aktuális feladatairól.

A kuratórium tagjainak bemutatása után Koncz Erika helyettes államtitkár tett javaslatot az elnök és a titkár személyére. Az OKK egyhangúan fogadta el a két jelöltet, Bakonyi Pétert elnöknek, Redl Károlyt titkárnak. A testület működési rendjének alapjául a korábbi ciklus ügyrendjét fogadta el, azzal a megszorítással, hogy szükség esetén módosítja.

Ezután az OKK munkájába bekapcsolódó Hiller István miniszter Lengyel László felvetésére válaszként elmondta, hogy egyetért az OKK javaslattételi jogkörének bővítésével. Megerősítette álláspontját, amit a kuratórium működésének előző ciklusában – 2003 novemberében – már megfogalmazott:

„A könyvtári stratégia megvalósítása során kiemelt szerepet szánok az Országos Könyvtári Kuratóriummal folytatott konzultációnak.”

Megjelölte azokat a koncepcionális kérdéseket is, amelyekkel kapcsolatban az OKK állásfoglalását várja:

- Lehetséges-e és szükséges-e a nemzeti kulturális intézmények számára törvényi szintű szabályozást kialakítani? A jogszabály természetesen a finanszírozási kérdések mellett átfogó szabályokat is tartalmazhatna.
- Az OKK alakítson ki véleményt a közigazgatási reformmal kapcsolatban, különös tekintettel a kistérségek és a regionalizmus kérdéskörére. Természetesen az olvasók és a közgyűjtemények iránt érdeklődő nagyközönség szemszögéből vizsgálja a témát.
- Jelentős társadalmi problémaként ajánlotta az OKK figyelmébe, hogy „szűkül az olvasótábor, különösen a fiatalok körében”. Kérte, hogy az OKK szakmai szempontokat is figyelembe véve, de azokon túlmutatóan is tegyen javaslatot a probléma kezelésére.
- Felhívta a testület figyelmét a közeljövőben kezdődő „Nagy Könyv” programra. A brit minta alapján induló program kialakításában számít az OKK véleményére.

Az OKK első ülésén tehát kialakította működési rendjét, és tájékoztatót hallgatott meg arról, hogy a miniszter milyen feladatok ellátásában kíván a testület munkájára támaszkodni. Ekkor még senki sem tudhatta, hogy alig néhány hónapon belül új miniszter irányítja a NKÖM munkáját, és természetesen azt sem, hogy két éven belül ismét Hiller István fogja vezetni a kulturális igazgatást, igaz, egy másik nevű minisztérium élén. Mindez meghatározóan hatott a testület munkájára is.

Az OKK úgy határozott, hogy következő ülésén napirendre tűzi a „Nagy Könyv” programot is. Erre az ülésre 2004. december 8-án került sor az OSZK-ban. A napirend a következő volt:

- A „Nagy Könyv” program.
- Az OSZK 2002–2004-es beszámolója.
- Az OSZK stratégiai céljai és cselekvési terve 2005–2008.
- Az OSZK szervezeti és működési szabályzata.

Az ülés előkészítése során az OKK munkamódszerként elfogadta, hogy a tárgyaló témákat egy-egy referens összegezze a testület számára, ez a megoldás segíti, hogy a testület minden témával kellő alapossággal foglalkozhasson.

A második ülésen tehát azonnal a szakmai kérdések kerültek terítékre. A „Nagy Könyv” program vitájára meghívást kapott Harsányi László, a Nemzeti Kulturális Alapprogram (NKA) elnöke, Ramháb Mária, az NKA Könyvtári Kuratóriumának elnöke és Maróti Istvánné, a Könyvtárellátó Kht. Igazgatója. A program tervezetének részletes tárgyalása alkalmat adott számos olyan elvi és gyakorlati szempont megfogalmazására, ami hozzájárulhat a program továbbfejlesztéséhez. Különösen részletesen vizsgálta a kuratórium, hogy milyen szerepet kaphatnak a könyvtárak a program lebonyolítása során.

Az OKK elfogadta az OSZK 2002–2004. évekről szóló beszámolóját, a többi munkaanyagot pedig első olvasatban tárgyalta. A stratégia vitája során a testület tagjai határozott igényként fogalmazták meg, hogy markáns helyzet- és jövőképpel bővüljön a dokumentum. Legyen világosan megfogalmazva, honnan hová kíván a stratégia megvalósítása során az OSZK eljutni. Sőt javaslat született arról is, hogy a benyújtott „stratégiai és cselekvési terv”-et két dokumentumra kellene bontani. Erre elsősorban azért volt szükség, mert a cselekvési terv számos olyan vitathatatlanul szükséges feladatot tartalmazott, amelyek nem kötődtek közvetlenül a stratégiai célokhoz.

A szervezeti és működési szabályzat vitája során fogalmazódott meg a javaslat, hogy az új szervezeti felépítés is tartalmazza az általános főigazgató-helyettesi munkakört. (Ezt az OSZK által benyújtott eredeti javaslat megszüntette volna.) A vita lezárásaként döntés született arról, hogy az OKK következő ülésén második olvasatban tárgyalja a benyújtott dokumentumokat.

A harmadik ülésen, 2005. január 26-án a kuratórium munkatervének megfelelően folytatta az OSZK tevékenységét szabályozó alapidokumentumok (a stratégia, a cselekvési terv és a szervezeti és működési szabályzat) korábban megkezdett vitáját.

Az OSZK stratégiájával kapcsolatban az a megállapodás született, hogy a vitában elhangzott észrevételeket és javaslatokat beépítik a tervezetbe. A testület

úgy döntött, hogy a dokumentum véglegesítése előtt konzultálni kíván a NKÖM miniszterével, és ha szükséges, a stratégiát újra tárgyalja.

Az ülésre az OKK kérésének megfelelően új, átdolgozott dokumentumként nyújtotta be az OSZK a cselekvési tervet. A dokumentumot az OKK elfogadta.

A szervezeti és működési szabályzat tervezetéhez a NKÖM képviselője még néhány észrevételt nyújtott be. A vita során a testület támogatta a minisztérium javaslatait, és kiegészítette azzal, hogy az általános főigazgató-helyettes lássa el a jövőben a tájékoztatási igazgatói feladatokat is. Az OKK a megfogalmazott módosítással elfogadásra ajánlotta a NKÖM miniszterének a tervezetet. A későbbiek során Bozóki András miniszter az OKK előterjesztésének megfelelően jóváhagyta az OSZK Szervezeti és Működési Szabályzatát.

Az ülés lezárásaként az OKK összefoglalóan megállapította, hogy a fenti döntések meghozatala után az OSZK egy nagyon gondosan kimunkált cselekvési tervvel és egy ahhoz szervesen kapcsolódó szervezeti és működési szabályzattal rendelkezik. A vitákban kiérlelt dokumentumok megfelelő alapot és háttérrel nyújtanak az OSZK nemzetközileg is elismert tevékenységéhez.

Az ülések tapasztalatai alapján, az OKK munkájának hatékonyabbá tétele céljából egy belső honlap létrehozására került sor, hiszen a több száz oldalnyi különböző munkaanyag így könnyen hozzáférhetővé vált a kuratórium tagjai számára.

Az OKK titkára megállapodott a Könyv, Könyvtár, Könyvtáros (3K) című szakmai folyóirat szerkesztőségével, hogy cikkeikben érintik az OKK által vizsgált témákat is. Mire ez az írás megjelenik, gyakorlatilag az összes megyei könyvtár igazgatójával interjút közölt a 3K. Természetesen ezek a beszélgetések elsősorban az adott intézmény aktuális problémáival, szakmai terveivel foglalkoznak, de mindig megjelenik a kérdések között az OKK által javasolt néhány téma is. Ezek elsősorban a kulturális stratégiával, a regionalizmus és a könyvtári ellátás problémakörével, a könyvtáros etikával és más fontos kérdésekkel foglalkoznak. A cikksorozat színes képet ad a megyei könyvtárak jelenéről és terveiről, valamint megiszívlelendő szempontokat az OKK számára a fenti kérdéskörökkel kapcsolatban.

A soron következő ülésre 2005. május 23-án került sor az OSZK-ban, az alábbi témában:

- Az OSZK magasabb vezetői állásainak betöltésére meghirdetett pályázatok elbírálásában való közreműködés.

Monok István főigazgató felkérte az OKK négy tagját, hogy vegyenek részt a pályázatokat bíráló bizottság munkájában.

A meghirdetett állásokra három pályázat érkezett:

- Rády Ferencé az általános főigazgató-helyettesi és tájékoztatási igazgatói állásra,
- Dippold Péteré a különgyűjteményi és tudományos igazgatói állásra,
- Rác Ágnes a gyűjteményfejlesztési és feldolgozási igazgatói állásra jelentkezett.

A bíráló bizottság munkáját nagymértékben könnyítette, hogy előzőleg a kuratórium részletesen foglalkozott az OSZK stratégiájával és cselekvési tervével. Logikus

volt tehát, hogy e dokumentumok ismeretében, a közösen meghatározott feladatok végrehajtásához kell a nemzeti könyvtár új vezetőit kiválasztani. A szakmai bíráló bizottság érdemi vitában értékelte a benyújtott pályázatokat. A bizottság – ezen belül az OKK négy tagja is – egyhangúlag támogatta a pályázatok elfogadását és a jelöltek kinevezését.

Bozóki András miniszter elfogadta a szakmai bíráló bizottság javaslatát, és jóváhagyta a kinevezéseket.

Az OKK 2004. évi jelentésének átadására 2005. június 16-án került sor a NKÖM-ben. A megbeszélésen részt vett Bozóki András miniszter, Simon Zoltán kabinetfőnök, Skaliczki Judit főosztályvezető, az OKK képviselőjében Bakonyi Péter elnök és Redl Károly titkár. Az OKK írásban benyújtott 2004. évi jelentése és az elhangzott szóbeli kiegészítés alapján Bozóki András az alábbi megállapításokat tette:

- Kiemelt jelentőséget tulajdonít a kistérségek és régiók könyvtári ellátásának. A készülő koncepciók véleményezésében kiemelt szerepet szán az OKK-nak.
- Egyetért az OKK azon ajánlásával, hogy az OSZK stratégiájában a gyűjteményéptést, prioritásként kell kezelni.
- Elvben egyetért az OSZK kidolgozott stratégiai tervével, azonban a dokumentum pénzügyi megalapozásához egyeztetés szükséges a közigazgatási államtitkárral. Munkatársai számára feladatul szabta, hogy vizsgálják meg a stratégia mely elemei építhetők be a 2006. évi költségvetésbe.

A kuratórium soron következő ülésére 2005. október 5-én került sor az OSZK-ban, az alábbi témában:

- A Könyvtári Intézet igazgatói állásának betöltésére meghirdetett pályázat elbírálásában való közreműködés.

Az OSZK stratégiai tervének részét képezte a Könyvtári Intézet stratégiája is. ezért a kuratórium tagjai döntésük meghozatalakor tekintetbe vehették az ott megfogalmazott célokat is. A meghirdetett állásra egy pályázat érkezett. A szakmai bíráló bizottság részletes, érdemi vitában értékelte a benyújtott pályázatot. A bizottság – ezen belül az OKK négy tagja is – egyhangúan támogatta a pályázat elfogadását és a jelölt, Bartos Éva kinevezését.

Bozóki András miniszter egyetértési jogával élve hozzájárult, hogy az OSZK főigazgatója Bartos Évát bízta meg a Könyvtári Intézet igazgatói feladatainak ellátásával.

Az OKK következő ülését 2005. december 9-én tartotta az OSZK-ban, az alábbi témákban:

- Az OSZK állományasztási politikáját vizsgáló bizottság jelentésének vitája.
- A Könyvtári Intézet munkaprogramja a vezetőváltás után.
- Az OSZK 2006-ban várható költségvetési helyzete.

Bozóki András miniszter szükségesnek tartotta, hogy egy független vizsgálóbizottság értékelje a nemzeti könyvtár állományasztási gyakorlatát, és a bizottság

jelentését nyújtja be az OKK-nak megvitatásra. Bakonyi Péter a vizsgáló bizottság elnöke szóban ismertette a miniszteri felkérést, a vizsgálandó témák körét, a jelentés létrejöttének főbb állomásait. Az írásban kiküldött jelentés ismeretében az OKK részletes vitában elemezte a munkaanyagot. A vita során az OSZK főigazgatója és a kurátorok is hasznosnak és lényegretörőnek ítélték a bizottság tevékenységét. Mindenki szükségesnek tartotta a megfogalmazott tapasztalatok alapján javasolt korrekciók megtételét. A javasolt intézkedésekre részletes ajánlást tartalmazott a bizottsági jelentés. Az OKK javaslatának megfogalmazása előtt a dokumentum szerkesztésével kapcsolatos észrevételt fogalmazott meg az egyik kurátor. Tekintettel arra, hogy az OKK a bizottság által elkészített jelentésen – értelemszerűen – nem módosíthatott szövegszerűen, ezért megoldásként különvélemény megfogalmazásának lehetősége merült fel, azonban az észrevételt megfogalmazó kurátor ettől eltekintett. Az OKK javaslatot tett a szakminiszternek a jelentés elfogadására.

Bozóki András, figyelembe véve az OKK javaslatát, elfogadta „Az OSZK állományapasztási politikáját vizsgáló bizottság összefoglaló jelentés”-ét.

A Könyvtári Intézet munkaprogramjának ismertetése során Bartos Éva igazgató nagymértékben támaszkodott pályázati anyagára. A vezetői megbízás óta eltelt rövid idő elsősorban a 2006. évi munkaterv prioritásainak megfogalmazására volt elegendő. A koncepció a kidolgozott stratégiával összefüggésben az alábbi területeket jelölte meg prioritásként:

- Könyvtár és társadalom
- Minőségbiztosítás
- Kistelepülések könyvtári ellátása
- Képzés, továbbképzés
- Az IFLA közkönyvtári irányelveinek hazai adaptációja.

Az OKK jóváhagyólag tudomásul vette a tájékoztatót.

Az OSZK 2006-ban várható költségvetési helyzetéről Monok István főigazgató tartott tájékoztatót. Kiderült, hogy a kormány által az Országgyűlésnek benyújtott 2006. évi költségvetési törvényjavaslat várható következményeként az OSZK költségvetési támogatása alacsonyabb szintű lesz, mint amilyen 2005-ben volt. Különösen nehéz helyzetet teremthet, ha a dologi keret a tervezetnek megfelelően 260 millió forinttal csökken.

Az OKK megállapította, hogy az ismert adatok szerint a T/1700. sz. költségvetési törvényjavaslat változatlan elfogadás esetén működési zavarok léphetnek fel az OSZK tevékenységében, és esetleg visszafordíthatatlan negatív folyamatok indulhatnak meg.

Az OKK megvizsgálta a helyzetből kivezető lehetséges megoldásokat.

A titkár beszámolt arról, hogy az Országgyűlés Kulturális Bizottságának elnöke, Pető Iván 2005. november 4-én módosító javaslatokat nyújtott be a költségvetési törvényjavaslatához. A költségvetési módosító javaslatok kidolgozása során az OKK véleményét is figyelembe vette. E javaslatok közül kettő hozható közvetlen összefüggésbe az OSZK-val:

- A T/17700/809. sz. javaslat, amely a NKÖM fejezeten belül a közgyűjtemények körében javasolta a dologi kiadásokra fordítható összeget növelni 123,9 millió forinttal.

Az indokolás az alábbi volt:

„A törvényjavaslat jelentősen (814,4 millió forinttal) csökkentené a 2005. évi dologi kiadások összegét. A javasolt módosítás célja, hogy a nemzeti közgyűjtemények működési kereteit stabilizálja. A dologi kiadások – 2005. évi összegéhez képest – szerény mértékű emelése a már megkezdett szakmai munka folytatását ill. befejezését teszi lehetővé. A javaslat érdemi fejlesztést nem tartalmaz.”

- A T/17700/810. sz. javaslat, amely a NKÖM fejezetben belül a közgyűjtemények körében a beruházásra fordítható keretet javasolta növelni 550 millió forinttal.

Az indokolás az alábbi volt:

„Az intézményi beruházási keret elsősorban a nemzeti könyvtár céljait szolgálja. Amíg a múzeumi területen évek óta folyik rekonstrukciós program, addig a nemzeti könyvtár állandó megoldatlan problémákkal küzd (pl. mélyraktár, könyvlift, az épület homlokzata stb.).”

Az Országgyűlés Kulturális Bizottságában a kormánypárti és ellenzéki képviselők egyaránt támogatták a javaslatokat.

A testület ezért úgy döntött, hogy levélben fordul Gyurcsány Ferenc miniszterelnökhöz a következő kéréssel:

„Kérjük, hogy az Országgyűlés Kulturális Bizottságának elnöke, Pető Iván által benyújtott módosító javaslatokat a Kormány támogassa. Megítélésünk szerint ezen javaslatok, amiket a Kulturális Bizottság egyhangúan támogatott, megoldást jelentenének az Országos Széchényi Könyvtár problémáinak részleges megoldásához.”

A költségvetési vita során az Országgyűlés több ponton módosította a törvényjavaslatot a közgyűjtemények vonatkozásában is, ezért az OKK úgy döntött, hogy e módosítások következményeit az OSZK-val összefüggésben a 2006. évi első ülésén fogja megvizsgálni.

Az OKK a 2005. évi munkájáról szóló jelentését Bozóki András miniszter számára – 2006. február 27-én – küldte meg.

Az OKK 2006. március 16-án, a tárgyévi első ülésén két napirendi pontot tárgyalt:

- Tájékoztatókat hallgatott meg: az OSZK 2006. évi költségvetési helyzetéről és a II. Nemzeti Fejlesztési Tervben tervezett könyvtári és informatikai programokról.
- Az OSZK költségvetési helyzetét érintő vita után az OKK egy közlemény megfogalmazását tartotta szükségesnek, ami az OSZK honlapján volt olvasható:

„Az Országos Könyvtári Kuratórium 2006. március 16-i ülésén megvizsgálta az Országos Széchényi Könyvtár tárgyévi költségvetési helyzetét. A testület ülésére meghívást kapott Benedek András, a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának közigazgatási államtitkára. Az ülésen Monok

István főigazgató tájékoztatott arról, hogy a könyvtár dologi kiadásra fordítható kerete nem fedezi a működési költségeket, annak ellenére sem, hogy a szakmailag indokolható takarékosági intézkedéseket már elrendelte. Megerősítette, hogy amennyiben a könyvtár nem kap kiegészítő költségvetési támogatást, akkor csak két hónapos teljes nyári zárva tartásból tudják kigazdálkodni a minimális működéshez szükséges pénzügyi fedezetet. Benedek András államtitkár elmondta, hogy megvizsgálták az Országos Széchényi Könyvtár költségvetési igényét és annak kielégítését mind szakmailag, mind pénzügyileg indokoltnak tartják. Egyetértenek kiegészítő pénzügyi támogatás folyósításának szükségességével. A pénzügyi források biztosítása érdekében a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma már előterjesztést készített a Kormány számára.

A tájékoztatásokat meghallgatva az Országos Könyvtári Kuratórium le- szögezte, hogy nem támogatja az Országos Széchényi Könyvtár két hóna- pos nyári bezárását. A nemzeti könyvtár működésének pénzügyi okokból történő szüneteltetését olyan horderejű kérdésnek tekinti, hogy a Magyar Köztársaság Kormányához fordul. Az Országos Könyvtári Kuratórium ezért a mai napon Gyurcsány Ferenc miniszterelnöknek írt levelében kéri, hogy a Kormány tegyen eleget a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériu- ma előterjesztésének és biztosítsa az Országos Széchényi Könyvtár műkö- déséhez szükséges többletforrásokat. Egyúttal felkéri Monok István főigaz- gatót, hogy készítsenek tervet 2006. május 31-ig, az Országos Széchényi Könyvtár pénzügyi konszolidációjáról. Az Országos Könyvtári Kuratóri- um abban bízik, hogy fenti javaslatai hozzájárulnak az Országos Széchényi Könyvtár folyamatos működésének fenntartásához.”

Az OKK a közlemény kiadásával egyidejűleg – 2006. március 16-án – levélben fordult Gyurcsány Ferenc miniszterelnökhöz. A levél lényegi mondanivalója a következő volt:

„Az Országos Könyvtári Kuratórium a nemzeti könyvtár működésének pénz- ügyi okokból történő szüneteltetését olyan horderejű kulturális kérdésnek tekinti, hogy a Magyar Köztársaság Kormányához fordul segítségért. Kér- jük, hogy engedélyezze 100 millió forint támogatás kifizetését az Országos Széchényi Könyvtár számára, ezzel megszüntetné a nemzeti könyvtár műkö- dését közvetlenül akadályozó pénzügyi hiányt.”

A miniszterelnök kabinetfőnöke, Szilvásy György 2006. április 19-én kelt leve- lében arról tájékoztatta az OKK-t, hogy a Pénzügyminisztérium egyetért a 100 mil- liós költségvetési támogatás megadásával. A tájékoztatást követően az OKK titkára intézkedett, hogy az OSZK honlapjáról vegyék le az idézett közlemény szövegét.

Közben az OSZK pályázatot írt ki az Informatikai Igazgatóság igazgatói mun- kakörének betöltésére, tekintettel arra, hogy a hivatalban lévő vezető kinevezése lejárt. A pályázatot bíráló bizottság 2006. május 19-én tartotta ülését. A bizottság munkájában az OKK titkára is részt vett. A pályázatra egy jelentkező volt Horváth

Ádám személyében, aki a korábbi időszakban is informatikai vezető volt az OSZK-ban. A bizottság egyhangúan javasolta Horváth Ádám pályázatának elfogadását és igazgatói kinevezését.

Az OKK kérésének megfelelően az OSZK elkészítette azt a pénzügyi konszolidációs tervet, amit 2006. június 6-án nyújtott be a testület számára. Mielőtt azonban sor kerülhetett volna az OKK következő ülésére, amin megvitathatta volna a tervezetet, a Határozatok Tárában megjelent a 2118/2006. (VI. 30.) kormányhatározat – „Az államháztartás hatékony működését elősegítő szervezeti átalakításokról és az azokat megalapozó intézkedésekről”. Az idézett határozat szerint az Országos Széchényi Könyvtárhoz kerül – beolvadás, összevonás címszóval – az Országos Idegennyelvű Könyvtár és az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum. Az intézkedés végrehajtásának határidejéül 2007. január 1-jét jelölték meg.

Tekintettel arra, hogy az OKK nem kapott tájékoztatást a tervezett intézkedésekről, ezért 2006. július 17-én levélben fordult Hiller István oktatási és kulturális miniszterhez, amelyben személyes találkozót kezdeményezett az idézett kormányhatározattal összefüggésben. Ezt az is indokolta, hogy július végén került sor a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Vándorgyűlésére, ahol várhatóan napirendre kerül az összevonások ügye. A levélben felvetésre került az OSZK 100 millió forintos támogatásának kérdése is, hiszen az azt megígérő levél megérkezett, de a pénz nem.

A kormány a következő ülésén, 2006. július 19-én, meghozta döntését (2126/2006. sz. kormányhatározat), és biztosította az OSZK számára a korábban megígért 100 millió forintos többlétszámú támogatást. Ennek tényét Hiller István miniszter a Magyar Könyvtárosok Egyesületének Vándorgyűlésén be is jelentette.

Eközben zajlott a 2118/2006. (VI. 30.) kormányhatározatból fakadó intézkedések előkészítése. Az összevonással érintett három könyvtár vezetője 2006. július 20-án Schneider Márta és Závecz Ferenc szakállamtitkárokkal folytatott megbeszélést. Ezt követően a három főigazgató tárgyalásokat folytatott 2006. július 24-én, valamint augusztus 14-én, és elkészítette az „Álláspont és javaslat az Oktatási és Kulturális Minisztérium által fenntartott, a 2118/2006. (VI. 30.) kormányhatározat hatálya alá tartozó országos könyvtárak összevonásáról” című munkaanyagot.

A dokumentum többek között az alábbi megállapítást tartalmazta:

„Valamennyi szakmai feladat ellátásának, további összevonásának és fejlesztésének alapfeltétele a könyvtárszakmai és pénzügyi informatikai rendszerének egységesítése. Hangsúlyozni kívánjuk, hogy a három könyvtár összevonásának költségei rövid távon (2007. évi költségvetés) meghaladják a 300 millió forintot, ugyanakkor a közép-, illetve hosszú távú megtakarítás sem számottevő.”

Tekintettel arra, hogy az Országgyűlés Kulturális Bizottsága – 2006. szeptember 7-ei – ülésére napirendre tűzte a 2118/2006. (VI. 30.) kormányhatározatnak a kulturális területtel foglalkozó részét, az OKK 2006. augusztus 30-án ismételen levélben fordult Hiller István miniszterhez. Ez volt ugyanis az utolsó alkalom, hogy a Kulturális Bizottság ülése előtt a kormány még foglalkozhasson az intézményi összevonás ügyével. A levél fő javaslata az volt, hogy a kormány úgy módosítsa határozatát, hogy a három könyvtárat érintő intézkedést tegyék át az

idézett határozat 6. pontjába. Ebben a pontban azokat az intézményeket sorolták fel, ahol a kormány még vizsgálni kívánja az intézmények működésének hatékonyságát, illetve az esetleges intézményi összevonásokat.

Másnap, 2006. augusztus 31-én elkészült Hiller István miniszter válaszevele, amelyben négy fő kérdést érintett:

- Köszönettel nyugtázta az OSZK többlettámogatása ügyében írt korábbi levelünket. A támogatást az OSZK megkapta.
- Kérte, hogy az OKK tárgyalja meg az OSZK pénzügyi konszolidációs tervét.
- Az intézményi összevonásokkal kapcsolatban a következőket írta:

„Az OSZK-val összevonásra kerülő könyvtárak ügyében is várom az Országos Könyvtári Kuratórium véleményét, javaslatait. Az ülésre, amelyen ezzel a témával foglalkoznak, az általában résztvevő munkatársaim mellett javasolom meghívni Farkas Katalin miniszteri biztos asszonyt is, aki a kormányhatározat végrehajtásának részleteiről tájékoztatást tud nyújtani.”

- Ismételten rögzítette:

„Az OKK véleménye, javaslatai fontosak számomra ezekben a kérdésekben.”

A Kulturális Bizottság az ülése előkészítése során – 2006. szeptember 5-én – tájékozódott az érintett intézményeknél, munkaanyagokat kért be stb. Ezzel kapcsolatban került sor az OKK kormányhatározat-módosítást kérő levelének a bizottság számára történő megküldésére. Ezt követte a Kulturális Bizottság elnökének és az OKK titkárának megbeszélése.

Az Országgyűlés Kulturális Bizottságának ülésén – 2006. szeptember 7-én – Jánosi György (MSZP), a bizottság alelnöke koalíciós véleményként elmondta, hogy számos tekintetben nem értenek egyet a kormányhatározatban foglaltakkal. Kiemelte, hogy különösen rossznak tartják a három könyvtár összevonásának ügyét, és azt nem támogatják. A koalíciós képviselők igényeként fogalmazták meg, hogy az Oktatási és Kulturális Minisztérium folytassa le a szakmai egyeztetéseket, és a végső döntés előtt hozza vissza a bizottság elé a tervezett intézkedéseket. Halász János (Fidesz), a bizottság másik alelnöke hasonló szellemben nyilatkozott. Ő is kiemelte, hogy a könyvtári területen nem lehet végrehajtani az összevonást. Egyetértett azzal, hogy a végső döntés előtt a minisztérium hozza a bizottság elé javaslatait. Pető Iván (SZDSZ), a bizottság elnöke úgy foglalta össze a véleményeket, hogy a kormányhatározatot a bizottság a jelen formájában nem támogatja. Kéri a kormány jelenlévő képviselőit, hogy folytassák le a szükséges szakmai egyeztetéseket, és hozzák vissza a Kulturális Bizottság elé az így elkészült javaslatokat.

Az OKK 2006. szeptember 21-én ülést tartott, amin a miniszteri kérésnek megfelelően két napirendi pontot tárgyalt:

- Az intézmények összevonásának ügyét.
- Az OSZK pénzügyi konszolidációs tervét.

Az ülést megelőzően az OKK képviselői személyesen konzultáltak az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, valamint az Országos Idegennyelvű Könyvtár vezetőivel, megbízottaival. Mindkét érintett intézmény főigazgatója írásos dokumentációt bocsátott a kuratórium tagjainak rendelkezésére, hogy kellő információk birtokában fogalmazhassa meg álláspontját az OKK.

A kuratórium 2006. szeptember 28-án levélben összegezte Hiller István miniszter számára az ülésen elhangzottakat. A levél főbb megállapításai a következők voltak: A testület örömmel nyugtázta, hogy kérésének megfelelően megszületett a döntés, amely szerint az OSZK 100 millió forintos többlettámogatáshoz jut.

A testület megtárgyalta a 2118/2006. (VI. 30.) kormányhatározat hatálya alá tartozó országos szakkönyvtárak összevonásának ügyét. Az ülésre meghívást kapott Farkas Katalin miniszteri biztos, aki tájékoztatást adott a határozat végrehajtásának munkálatairól. A tájékoztatással kapcsolatban az OKK az alábbi megállapításokat tette:

- Nem tartja szerencsésnek, hogy a kormányhatározat megszületése után kéri ki a testület véleményét a döntésről.
- Örömmel veszi, hogy az OKM is módosíttatni kívánja az OSZK-t érintően a kormányhatározatot.
- Az OKK a jelenleg rendelkezésre álló adatok alapján sem szakmai, sem gazdaságossági szempontból nem látja indokoltnak az OSZK, az OIK és az OPKM összevonását.

Az OKK napirendre tűzte az OSZK pénzügyi konszolidációs tervét is. Tekintettel arra, hogy a 2007. évi költségvetéssel kapcsolatban az OKK csak két információval rendelkezik az OKM megjelent képviselőitől, (a Budavári Palota rekonstrukciójára terv készül a minisztériumban, illetve a könyvtárak támogatását kiemelten kezeli a minisztérium), ezek az információk nem elégségesek a konszolidációs terv megtárgyalására. Erre nyilvánvalóan akkor kell sort keríteni, amikor a szükséges információk birtokában lesz az OKK. A költségvetéssel kapcsolatosan néhány elv fogalmazódott meg a vita során:

- Érdemes lenne megfontolni egy olyan finanszírozási csomag kidolgozását a könyvtárak (ezen belül az OSZK számára is), ami négy-öt évre előre tervezhetővé tenné az érintett intézmények gazdálkodását.
- Nem lenne szerencsés, ha az OSZK esetében érvényesülne a „fűnyíró elv” a jövő évi költségvetés kidolgozása során. Erre biztosítékot jelenthetne a nemzeti kulturális intézményi kör meghatározása és az ehhez kapcsolódó finanszírozási garanciák megteremtése.
- Az OKK támogatja azt az elgondolást, hogy a Budavári Palota rekonstrukciójára készülő tervek és az ahhoz kapcsolódó finanszírozási megoldások tehermentesítenék az OSZK költségvetését az épületfenntartás tekintetében.
- Az OKK fontosnak tartja, hogy a lehetőségek keretei között az OKM szerepeltesse a Nemzeti Fejlesztési Tervben az OSZK-t érintő fejlesztési elképzeléseket, és támogassa annak megvalósulását.

A 2007. évi költségvetési törvényjavaslat parlamenti vitája során Pető Iván, az Országgyűlés Kulturális Bizottságának elnöke, T/1145/592. sz. alatt kapcsolódó módosító indítványt nyújtott be. A javaslat indokolása a következő volt:

„Az Országos Széchényi Könyvtár a 2006. évben a 2126/2006. (VII. 19.) kormányhatározat alapján 100 millió forint támogatásban részesült a központi költségvetés általános tartaléka terhére. A támogatás nyújtását az indokolta, hogy a könyvtár dologi kiadásra fordítható kerete nem fedezte a legszükségesebb működési költségeket. Erre tekintettel a tavalyi évhez hasonlóan idén is indokolt az előző évi, 100 millió forintos támogatás nyújtása.”

Erre tekintettel az OKK 2006. december 13-án levélben fordult Hiller Istvánhoz, ebben felhívja a miniszter figyelmét az idézett módosító indítványra, amely javítani igyekszik az OSZK költségvetési helyzetén. A Kulturális Bizottságban az ellenzéki és kormánypárti képviselők nagy többséggel támogatták a javaslatot.

Az OKK 2006. december 15-én tartotta tárgyévi utolsó ülését az OSZK-ban, az alábbi témákban:

- Az OSZK 2007. évi munkaterve és várható költségvetési helyzete
- A Könyvtári Intézet 2007. évi munkaterve.

A titkár beszámolt Pető Iván módosító javaslatáról, és arról, hogy az Országgyűlés Kulturális Bizottsága 2006. december 14-én hallgatta meg Hiller István minisztert a 2006. évi tevékenységéről. A miniszteri beszámoló érintette az intézményi összevonásokat és „A kulturális modernizáció irányai” című dokumentumot. Idézte az ülésről készült jegyzőkönyvből a miniszter szavait:

„Részben módosult a kormányhatározat, így további tárgyalásokra van szükség, hogy az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, illetve az Országos Idegennyelvi Könyvtár ne a Széchényi Könyvtárba kerüljön. Értettük, tehát ott tartunk, hogy nem az Országos Széchényi Könyvtárba fog kerülni.”

„A kormány a tegnapi ülésén elfogadta »A kulturális modernizáció irányai« címet viselő dokumentumot. Ez egy javaslat, egy ajánlat a magyar kulturális élet szereplőinek és minden érdeklődőnek. (...) Azt várom, hogy az elkövetkezőekben a kulturális élet szereplői ehhez véleményüket, kritikájukat vagy támogatásukat, kiegészítésüket elmondják. Ezért történt meg az, hogy ezt a legnagyobb nyilvánosság előtt is bemutattuk, és természetesen hozzáférhető honlapokon is.”

A kuratórium örömmel nyugtázta, hogy álláspontját a miniszter elfogadta és nem kerül összevonásra az OSZK, az OIK és az OPKM.

Az OSZK 2007. évi munkatervével kapcsolatban a kuratórium támogatólag vette tudomásul, hogy a könyvtár a jövőben még határozottabban kívánja szolgáltatás-centrikusan ellátni feladatait.

A Könyvtári Intézet 2007. évi munkatervében három kiemelt feladatot jelölt ki:

- Az Új Magyarország Fejlesztési Terv könyvtári eszközökkel történő támogatásának koordinálása.
- Közreműködés a Portál program projektjeinek kidolgozásában és megvalósításában.
- A 2003–2007-es könyvtári stratégiai időszak eredményeinek összegzése.

A testület a munkatervről szóló beszámolókat elfogadta.

Az OKK megállapította, hogy az elmúlt időszakban kiemelten foglalkozott az OSZK szervezeti és gazdasági helyzetével, ezért a jövő évben elsősorban a szakmai tevékenységet kívánja vizsgálni. A testület javaslatot tett arra, hogy a stratégia megvalósításának félidejére tekintettel a könyvtár az év során egynapos konferencia keretében mutassa be elért eredményeit, a megvalósult stratégiai célokat. Az OKK titkára kérje fel a 3K szerkesztőségét, hogy a konferencia előkészítéseként a lap közöljön néhány publikációt az OSZK által fontosnak tartott szakmai tervéről és eredményéről.

A jövő évben a kuratórium – a miniszeri kérésnek megfelelően – szakmai vitát kíván indítani a „A kulturális modernizáció irányai” című dokumentumról.

Talán szokatlan ilyen részletességgel bemutatni egy konzultatív testület munkáját. Azonban a kuratórium tevékenységének elmúlt két éves időszaka jól példázza, hogy világos célok megfogalmazásával és szakmai összefogással komoly eredményeket lehet elérni. Természetes az is, hogy a különböző ügyek alakulását számos körülmény befolyásolja. Ezért igyekeztem a OKK tevékenységét tágabb összefüggések figyelembevételével bemutatni. Tudom, hogy a kép nem teljes, de az ilyen beszámolóknak nem is lehet feladata egy-egy ügy minden részletre kiterjedő elemzése. Fontos tanulsága az elmúlt időszaknak az is, hogy van értelme a különböző álláspontok ütköztetésének. A vitát természetesnek tekinthetjük, hiszen nem feledhetjük el, hogy más döntési lehetősége és felelősségi köre van a kormányznak, egy miniszternek, egy főigazgatónak vagy a kuratóriumnak. A tapasztalatok mégis azt mutatják, hogy egy konzultatív testület, az Országos Könyvtári Kuratórium is képes eredményesen dolgozni.

Ötvenéves az Országos Idegennyelvű Könyvtár

Reflexiók

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár az 1956-ban alapított Állami Gorkij Könyvtár jogutóda. Ötven év jelentős idő az intézmény életében – eseményekben, és eredményekben gazdag fél évszázad. A könyvtár számos változáson, átalakuláson ment keresztül, amíg a mai szintet elérte. Nyilván sokan adottnak tekintik azt, hogy globalizálódó Európában, Budapest szívében van egy olyan országos szakkönyvtár, ahol a XX. és XXI. századi világirodalom művei eredeti nyelven hozzáférhetőek, amelynek gyűjteményében jelenleg 146 nyelven vannak könyvek és más dokumentumok az irodalomtudomány, nyelvtudomány, zenetudomány és a kisebbségkutatás területéről, és amely 115 nyelv tanulásához nyújt anyagot. Az olvasók megszokták, hogy akár naponta bejöhettek egy kis „intellektuális kalandra”. Mindez együttvéve olyan érték, amely mögött fél évszázad kemény munkája áll. Munka, amelynek eredményeire méltán büszke az intézmény minden jelenlegi és volt dolgozója, vezetője.

Az ötven éves évforduló alkalmat kínál az emlékezésre. A könyvtár múltjának áttekintése, a már megtörtént események számbavétele fontos. Nem csupán azért, mert érdekes időutazást ígér, hanem azért is, mert fölhasználhatjuk az elmúlt időszak tapasztalatait, segítséget kapunk a további munkához. Kétségkívül sokat köszönhetünk a múltnak, de még többet a jövőnek. Miközben a múltat méltóképpen ünnepeljük, óhatatlanul is a jelenre figyelünk, a jelen feladatait végezzük, és tesszük ezt a jövő érdekében.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár az olvasók és a benne dolgozók együttműködése révén vált azzá a hagyományos és a modern elektronikus könyvtári technológiát ötvöző információs környezetté, amilyennek ma sokan ismerik. A könyvtár mindig dinamikus szellemi élet színhelye volt, igyekezett a lehető legjobban szolgálni olvasóközössége tanulási, és kutatási igényeit. Természetesen mindez a jövőre is érvényes.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár fennállásának ötvenedik évfordulójáról jubileumi évkönyv megjelentetésével, ennek ünnepélyes bemutatásával, valamint a régi és jelenlegi munkatársak találkozójával emlékezett meg.

* * *

Jubileumi évkönyv

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár jubileumi évkönyve narráció, adatok és képek segítségével nyújt betekintést az intézmény történetébe. Párhuzamosan villantja fel a múltat, a jelent és a jövőt. Az évkönyv szerzőgárdája is ezt a hármasságot jelképezi. A könyvtár jelenlegi és volt dolgozói, valamint olvasói tanulmányok, interjúk formájában egyaránt megszólalnak. Főszerkesztője Cholnoky Győző, aki szintén a könyvtár munkatársa volt, jelenleg pedig a Kisebbségkutatás című folyóirat alapító-főszerkesztője.

Az évkönyvet Mender Tiborné főigazgató előszava vezeti be, amelyben e jubileumi kiadvány tartalmára reflektál, és az ötvenéves évforduló kapcsán megfogalmazódott ünnepi gondolatait osztja meg a kollégákkal, olvasókkal. Ezt négy nagyobb szerkezeti egység – tanulmányok, interjúk, adattár, képek – követi.

A kötetben szereplő magyar és angol nyelvű rezümével kiegészített öt tanulmány egyrészt a könyvtár profilját tükrözi, másrészt pedig rávilágít a könyvtár jelenére.

Az első két tanulmány az intézmény aktuális helyzetébe, a jelenleg folyó munkák menetébe nyújt bepillantást. Sárközy Andrea *Az Országos Idegennyelvű Könyvtár és a változó világunk kapcsolatáról* című írásában a könyvtár életét befolyásoló külső (politikai, társadalmi, gazdasági, technológiai) tényezőket veszi számba. Ez a vizsgálat az OIK-ban folyó minőségfejlesztési tevékenység egyik részfeladata volt. Felhívja a figyelmet arra, hogy a külső környezet folyamatos számbavétele, vizsgálata, éppen a dinamikus változások természete miatt igen fontos követelmény. Az *értékek az Országos Idegennyelvű Könyvtárban* című tanulmányban Papp Anna Mária a könyvtár értékszemponitú elemzését végzi el, hangsúlyozva az egyedi, másutt föl nem lelhető tényezőket. Kiemeli a könyvtár esetében konkrét mércével nehezen mérhető, a közösségi fejlődést, tudásátszarmaztatást szolgáló eszmei értékek elsődlegességét.

A továbbiakban egy irodalmi, egy az irodalom és zene összefonódását és egy a kisebbségi, a multikulturális léthelyzet kérdését tárgyaló írás az Országos Idegennyelvű Könyvtár két országos szintű feladatkörét – világirodalmi, zenei, és a kisebbségtudományi szakkönyvtári voltát - idézi. Dörgő Tibor *Az utolsó mohikán magyar nyelvű könyvkiadásai* című tanulmányában textológiai megközelítéssel a Cooper-regény magyar nyelvű kiadásait tekinti át, és elemzi időrendi sorrendben. Komáromi Sándor *Franz Schubert és Robert Schumann Heine dalai* címmel a XVIII-XIX. századi versmegzenésítés németeknél kialakult gyakorlatát, a vers és a zene sajátos szemantikai egybeesésének, kereszteződésének jelenségét tárja fel. Cholnoky Győző tanulmánya, *A magyarok és nem magyarok a Kárpát-medencében* már a kisebbségi témakört tárgyalja. A Kárpát-medence interetnikus kapcsolatait, a konfliktusok természetét elemezve a szerző rámutat arra, hogy a különböző népek, népcsoportok között felszínre törő konfliktusok a nemzedékek óta érlelt előítélek, vélt és valós sérelmek kivetülései. Ezért fontos a népek szokásait, mítoszait, előítéleteit a tudomány eszközeivel alaposan megvizsgálni és feltárni.

Az évkönyv második szerkezeti egysége az Országos Idegennyelvű Könyvtár régi dolgozóival és olvasóival készült interjúkat tartalmazza. Ebbe az összeállításba az intézmény olyan volt dolgozói és törzsolvassói kerültek be, akik a tudomány, a kultúra, a művészet vagy a közélet valamilyen területén híresé váltak, jelentőset alkottak. Az interjúkat készítette és szerkesztette Kőszegi Dóra és Papp Anna Mária.

ria. Ezt a fejezetet *A gondolatok a könyvtárról, könyvtárosról és az olvasókról a teljesség igénye nélkül* című esszé vezeti be, amely a könyvtár és a kiemelkedő egyéni szellemi teljesítmények összefüggését próbálja megvilágítani. Minden könyvtárnak, így az Országos Idegennyelvű Könyvtárnak is voltak, vannak és lesznek számottevő életművet létrehozó, hírnévnek örvendő könyvtárosai és olvasói.

A régi dolgozók közül Elek István közíró, a közelmúltban elhunyt Nagy Gáspár Kossuth-díjas költő, Rakovszky Zsuzsa József Attila-díjas költő, író, műfordító, Rockenbauer Zoltán író, néprajzkutató, Stumpf-Benedek András költő, művelődéstörténész, Szondi György főszerkesztő, műfordító, bolgarista, Terebess Gábor, író, műfordító, keramikus, orientalista és könyvkiadó emlékezik a könyvtárról, az itt ledolgozott évekről, évtizedekről. Mindegyik interjú tulajdonképpen egy-egy oral-history, egy múltbeli vagy közelmúltbeli narratív tabló a könyvtár életéből, ugyanakkor önéletrajz és pályakép is.

Az Országos Idegennyelvű Könyvtár olvasói között tudhatja Fülep Márk kétszeres Fischer Annie-díjas fuvolaművészt, Gémesi Géza zeneszerző-karmestert, Szentpéteri Csilla zongoraművészt, Lackfi János József Attila-díjas költő-író-műfordítót, Kiss Gy. Csaba művelődéstörténészt, Romhányi Török Gábor költő-író-műfordítót, Christopher Whyte skót költő-író-műfordítót. A velük készült interjúkból egy másik szögből, más igények szerint megrajzolt kép bontakozik ki a könyvtárról. Fölvillannak régi emlékek, irodalmi és zenei élmények, szellemi kalandok, néha a barátságos kritika... Az OIK, vagy ahogy a törzsolvasók többségének tudatában él, a Gorkij, olyan hely a belváros forгатagában, ahova „...járni kell, nincs mese...” (Lackfi János), és ahova, ha a „végtelennek tűnő ismeretanyag akár egy picit szeletkéjéért is, de megéri visszajönni” (Fülep Márk).

Az interjúkat áttekintve minden interjúalany esetben más-más életszemlélet, más-más pályakép bontakozik ki. Egyediségük mellett közös vonásként emelhető ki, hogy ezek a személyiségek, (könyvtárosok és olvasók egyaránt) életművükkel tettek tanúságot arról, hogy a könyvtárban meglévő rendezett ismeretanyagból hogyan lehet új intellektuális tőkét építeni.

A harmadik, Vajk Ilona által összeállított rész az adattár. Magában foglalja az intézmény történetének kronológiáját, az utóbbi három év alatt a hagyományos és elektronikus médiában megjelent, a könyvtárral kapcsolatos közlemények jegyzékét, amely tulajdonképpen az eddig megjelent évkönyvek bibliográfiájának folytatása, és az elmúlt ötven év főállású munkatársainak névsorát.

Az évkönyvet záró képgaléria Nagy Imréné munkája. Az írás mellett a kép is az idő megragadásának egyik eszköze. Ez az összeállítás is pillanatokat rögzít az intézmény életéből, tulajdonképpen rövid, de expresszív könyvtártörténetet ad. A fotósorozat, de maga az elrendezés is párhuzamosan láttatja a múltat és a jelenet. A két idősfík itt nem ellentétpárként jelenik meg, inkább egységet alkot. Az idő folytonosságát szemlélteti: a jelen a múltra épül, a jelen munkája, eredményei már a jövőnek szólnak.

Jubileumi ünnepség

A jubileumi emléknapp, amelynek két legfőbb eleme az évkönyv bemutatója és a régi, valamint a jelenlegi munkatársak találkozója volt, 2006. november 29-én

zajlott le. A rendezvényt Mender Ibolya főigazgató nyitotta meg, majd Radnai Margit főigazgató-helyettes, aki egyben az intézmény egyik legrégebbi munkatársa is, szubjektív emlékezés keretében villantott föl képeket, történeteket a könyvtár életéből.

Ezt követően a könyvtár egykori munkatársa, Kiss-Szemán Róbert egyetemi docens mutatta be az újonnan elkészült évkönyvet az ebből az alkalomból a könyvtárba visszalátogatott volt dolgozóknak, a jelenlegi munkatársaknak, a szakma képviselőinek és a sajtónak. Részletesen kitért mindegyik fejezetre, kiemelte a kiadvány történeti, illetve oral-history jellegét és jelentőségét. A bemutató kapcsán Kiss-Szemán Róbert is megragadta az alkalmat, hogy néhány mondat erejéig visszaemlékezzen a könyvtárban munkatársként eltöltött évekre, volt kollégákra, az itt kötött baráti kapcsolatokra.

A könyvbemutatót fogadás követte, ahol sor került a volt és a jelenlegi dolgozók találkozójára. Emlékezés, személyes beszámolók, jelenértékelés, jövőbetekintés és sok mosolygó arc jellemezte ennek a találkozóknak a hangulatát.

Az emléknapi jubileumi jellegét hangsúlyozta a Nagy Imréné és Tólos Irén által összeállított, az Országos Idegennyelvű Könyvtár életének különböző periódusait bemutató fényképsorozat, amely a rendezvény egész ideje alatt a teremben felállított vetítőlapon volt követhető. Ez az összeállítás vizuálisan jelenítette meg az intézmény történetét, és kiválóan szemléltette a könyvtár szinte folytonos változását az alapítástól eltelt fél évszázad alatt.

INGYENES PÉLDÁNYOK A KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS RÉGEBBI ÉVFOLYAMAIBÓL

A Könyv, Könyvtár, Könyvtáros című folyóirat 2001–2005. közötti évfolyamaiból a szerkesztőség ingyen felajánl egész évfolyamokat vagy hiányzó lapszámokat.

Ebből a korlátozottan rendelkezésre álló öt évfolyamból bármelyik hazai könyvtár igényelhet példányokat személyes átvétel vagy portós postai küldemény formájában.

Az igényeket a beérkezés sorrendjében teljesítjük.

Megrendelés levélben a 3K szerkesztősége címén: 1827 Budapest, Buda-vári Palota F. épület, 110. szoba (a Széchényi Könyvtár épületében), telefonon: 1-224-3791, vagy e-mailben: 3k@oszk.hu.

A magyar ETO-kiadás munkálatai

Hazai és nemzetközi tapasztalatok

Megjelent az ETO új magyar kiadása. Nagy munka volt, régen várt esemény. Nyilvánvaló azonban, hogy ez a kiadvány nemcsak egy önálló szellemi produktum, hanem mind történetiségében, mind a nemzetközi folyamatokat és technikai fejlődést tekintve is csupán egy állomás az ETO publikációk százéves történetében. A 2006-os év nagy változásokat hozott az ETO magyarországi eseményei sorában. Ahhoz, hogy ezt megfelelően tudjuk megítélni, érdemes áttekinteni az előzményeket.

ÚJ KÉZBEN AZ ETO NEMZETKÖZI KIADÁSA

Federal International for Information and Documentation (FID)

A Nemzetközi Dokumentációs Szövetség, majd Nemzetközi Információs és Dokumentációs Szövetségének (FID) sorsa szorosan összefügg az ETO történetével, hisz már létrejöttét (1894) is az osztályozási rendszernek, illetve *Otlet* és *La Fontaine* bibliográfiai terveinek köszönhette. A szövetség tevékenységének megközelítően első kilencven évében meghatározó volt az ETO fejlesztése, kiadása. Kidolgozták a módosítási javaslatok nyilvános ellenőrzésének, majd publikálásának ismert szabványos rendszerét. Bár a FID/CCC ügyvezető csoportjának terhei egyre jelentősebbek voltak, mégis az évtizedek lassú szervezeti átalakulásának ütemét nem ez a tény, hanem a FID Közgyűlés felkérésére elkészített *Gilchrist-jelentés* (1984) gyorsította meg. (Az eseményeket most kizárólag az ETO gondozásának története szempontjából mutatom be, nem célom a FID működésének komplex ismertetése.) A külső szakértői vélemény felkérésére a FID vezetőségét a nemzeti ETO-kiadások ellentmondásai, a megváltozott társadalmi, gazdasági és különösen technológiai feltételek készítették. A jelentés értékelése után 1986-ban elfogadják az új stratégiai tervet. Sajnos, ez már nem tudott segíteni, az addigra a kiúttalanság hálójában vergődő szervezeten. Az a FID, amely a dokumentációs tevékenység fontosságának első felismerője volt, a kialakuló információs ipari környezetben bátortalan és óvatos lépéseivel sokak szemében elvesztette szakmai kompetenciáit, valamint a fejlesztési lehetőségek és az életben maradás esélyét is. Nem túlzok, ha azt mondom, hogy a FID megszűnése, bármennyire ismertek voltak a nehézségei, mindenkit váratlanul ért és megrázott. A szakmai konferenciákon mai napig felemlégetődik az akkori közösség, szellemiség stb.

A FID megszűnésével kapcsolatban sokan az IFLÁ-t és annak terjeszkedő politikáját okolták. A félreértések tisztázására a magyar sajtóban is megjelent *Ross Shimmonnak*, az IFLA főtitkárának a levele.¹ Érdekessége az írásnak, hogy a TMT

szerkesztője kommentárjában a következőt írta: „*Szomorú szívvel, ugyanakkor mégis bizakodva adunk nyilvánosságot a FID hű társszervezete levelének. – A szerk.*” Minden bizakodás ellenére Ross Shimmon szavaival: „*Tudomásul vesszük, hogy a FID 2001. március 31-ével gyakorlatilag megszűnt működni, habár hivatalos közleményt erről – úgy látszik – nem adtak közre.*”

UDC Consortium megalakítása és felépítése

Még a FID szervezetében, a nemzeti kiadások új szellemű koordinálása és a tulajdonosi jogok átruházása előkészítése érdekében, 1988-ban létrehozták az ETO Igazgató Bizottságát (UDC Management Board). Az új testület tagjait 1989-es ülésükön az ETO-kiadók küldöttei (UDC Publishers Consultative Groups) javasolták. A tagok közé, a folytonosság érdekében, a régi FID/CCC és UDC Assembly korábbi szakemberei is bekerültek. A bizottság 1991 végével megszüntette a FID/CCC revíziós bizottságok munkáját, és befejezett valamennyi folyamatban lévő fejlesztési tevékenységet. A FID vezetősége az 1980-as években az ETO-kiadások gondozását mind gazdaságilag, mind adminisztratív szempontból hősies tetteknek minősítette, és a helyzet megoldását egy, a FID-től egyre jobban leváló, önálló, nonprofit testület megalakításában látta. A tulajdonosi jogokat a FID végül is 1992. január 1-jétől ruházta rá a Consortiumra. Az új szervezet megalapítói között holland, angol, francia, japán, spanyol ETO-kiadók voltak. Az új intézmény a holland jog alapján szerveződött nonprofit szervezet, amely megalakulásától kezdődően az ETO-val kapcsolatos valamennyi jog birtokosa. Működésének alapelve, hogy mindazok a szervezetek, amelyeknek közvetlen érdeke az ETO rendszerének folyamatos fejlesztése és sikere, vállaljanak szerepet és felelősséget a szervezés, fejlesztés és ellenőrzés kérdéseiben is.

A Consortium tervei között az egyik legfontosabb az volt, hogy az ETO MRF adatbázis létrehozásával megteremtse a számítógépes alapokon nyugvó nemzeti ETO-kiadások kiindulópontját (MRF = Master Reference File, amely az ISIS alapú adatbázisok kiterjesztése is egyben). Ez az adatbázis az éppen kiadás előtt álló, vagy közvetlenül a kiadás után lévő színvonalas nemzeti középkiadásokból szerveződött, így az 1990–1991-es magyar középkiadás jelzeteit is felhasználták. Akkor ez nagy elismerés, a későbbi munka során pedig jelentős segítség volt. Az adatbázis az UNESCO CDS/ISIS szoftverére épült. Jelenleg ennek Windows alapú rendszerét, a WINISIS-t használja. A rekordok ISO 2709 formátumban is megjeleníthetők. Az ISIS nemzetközileg ismert, használt, folyamatosan fejlesztett és ingyenes adatbázis-kezelő, amely különböző operációs rendszereken (DOS, WINDOWS, UNIX) is működik. Az ETO MRF adatbázis használatához semmilyen különleges előfeltétel és számítógépes háttér nem szükséges.

A konzorcium székhelye Hágában van. A holland Royal Library azzal segíti a szervezet munkáját, hogy helyet, infrastruktúrát ad és a legújabb megállapodás alapján fizeti a Consortium igazgatójának bérét. Ebben a pozícióban, az 1993-ban már elkezdődött magyar ETO-kiadás megbeszélései és munkálatai idején, négy szakember is dolgozott: *Frits M. H. Oomes, Caren Apers, Alan Stevens, Patricia Alkhoven* (2006 februárja óta). Az igazgató feladatköre rendszerint alkalmazkodott az érintett személyhez. Míg *Oomes* az MRF adatbázis egyik kidolgozója és szellemi

vezetője, ismert kutató; *Caren Apers*, aki a leghosszabb ideig töltötte be ezt a posztot, elsősorban a licencekhez köthető adminisztrációs feladatokkal és tanfolyamok vezetésével foglalkozott. Rendkívül szoros viszonyt alakított ki a licenctulajdonosokkal, ennek a jó kapcsolatnak, sajnos, a hirtelen jött betegség vetett véget. *Alan Stevens*, aki egy időben a végrehajtó bizottság elnöke is, az átmenet embere volt, tevékenységét elsősorban az egyáltalán nem irigylésre méltó tűzoltás jellemezte. (Itt kell megjegyezni, hogy az évek során a Végrehajtó Bizottság elnöki és a Consortium igazgatói feladatköre gyakran keveredett.) *Patricia Alkhoven*, remélhetően újra az állandóságot jelenti. Korrekt munkájának már látszanak az eredményei. Feladata a licencekkel kapcsolatos tájékoztatás, a kiadványok terjesztése (Extensions and Corrections to the UDC füzetei, Guide, a holland ETO-kiadás) és a kapcsolattartás.

A konzorcium tevékenységének fontos mutatója az aktuális licenctulajdonosok száma (15) és köre.

- Egyesült Királyság: British Film Institute, BFI (User*)
- Egyesült Királyság: SOSIG [Social Sciences Information Gateway] (Consumer)
- Kanada: IUFRO Global Forest Decimal Classification (User)
- Brazília: Instituto Brasileiro de Informação em Ciência e Tecnologia – IBICT (Publishing)
- Csehország: Národní knihovna České republiky (Publishing*)
- Finnország: Tampere University of Technology – LIT Centrum (Publishing)
- Magyarország: Országos Széchényi Könyvtár (Publishing)
- Olaszország: Politecnico di Torino (User*)
- Lettorság: State Agency Culture Information Systems” (Publishing*)
- Litvánia: Martynas Mazvydas National Library of Lithuania (Publishing)
- Lengyelország: Biblioteka Narodowa, Warszawa (Publishing)
- Portugália: Biblioteca Nacional, Lisboa (Publishing)
- Szlovákia: Slovenská Národná Kniznica (Publishing)
- Svédország: Bibliotekshögskolan i BORÅS (User)
- Ukrajna: State Scientific Institution „Ivan Fedorov Book Chamber of Ukraine” (Publishing*)

A licencvásárlások politikájára a legtöbb országban az a jellemző, hogy csak közvetlenül a kiadások előtt kötik meg a szerződést, és így lehetőség szerint a legkevesebb összeget fizetik ki a szerzői jogokért. A felhasználói szerződés megkötése lehetővé teszi a folyamatos követést. Négy ilyen tulajdonos van. A változások rendszeres ismerete az alapja a következetes nemzeti adatbázisok építésének, ezért mindenképpen célszerű a „nem kiadás előtti” időszakra is előfizetni.

Érdekes összefoglalót készített az ETO-kiadások nyelvi megoszlásáról *Aida Slavica*, aki történeti dokumentumok és kérdőívek alapján feldolgozta az ETO-kiadások nyelvi megoszlását. A kezdetektől 39 nyelven jelentettek meg nemzeti kiadásokat az ETO rendszert használók. Ez természetesen nem ennyi országot jelent, hisz pl. portugál nyelven Portugáliában és Brazíliában is publikáltak ETO-kiadást, míg az angol, német stb. nyelvek esetében még ennél is több országot érinthet egy-egy nyelv, és akkor még nem beszéltünk a ma egyre népszerűbb két- vagy több nyelvű kiadásokról sem.

Az érdeklődés további mérőszáma, hogy a Consortium honlapját (http://www.udcc.org/major_changes.htm) naponta több mint 1000 látogató keresi fel.

Közép – teljes?

Az új adatbázis kb. 60 000 rekorddal rendkívül gyorsan, már 1992–1993-ban elkészült. Terjedelme a fejlesztések következtében 2005. végére 66 000 rekordra növekedett. A nemzeti adaptációk manuális módon vezetett alakjai – különös tekintettel a teljes kiadásokra – erre az időre szerte a világon ellehetetlenültek. Magyarországon a teljes kiadás utolsó kötetei 1992-ben a 2-es – Vallás és a 64-es – Háztartás voltak. Érdekessége ezeknek a füzeteknek, hogy szemben az 1990–1991-es középkiadással, egy későbbi, az 14:2 Extension & Correctionnal zárult.

Bár az ETO számítógépes adatbázisa a kezdetekben középkiadásokra épült, és nemzetközi szinten nem folyik a még érvényben lévő teljes kiadásokban szereplő jelzetek beépítése az MRF-be, de idővel, a fejlesztések következtében, valamennyi fogalmat magába foglaló teljes gyűjteménnyé válik. Az ETO revíziós munkálatai az 1980-as évektől kezdődően azonos elveken nyugszanak³, de a gépes háttér megteremtésével ez a munka hihetetlenül felgyorsult, a javaslatok átfutási ideje lényegesen rövidebbé és sokkal követhetőbbé vált. A fejlesztéseknek két fajtája van:

- Az aktuális igényeknek megfelelően, a tudományos fogalmak kialakulását követően részleges fejlesztés, kiegészítés, egy-egy kisebb hierarchiacsoport beillesztése, pl. Szlovénia, fizikai szimmetriák stb.
- Nagyobb átfogó áttekintés, szerkezeti átalakítás a továbbfejleszthetőség, az egységesítés és a tudományos fogalmak helyes szerkezetének megjelenítése érdekében pl. számítástechnika, földrajzi általánosan közös alosztások, orvostudomány stb.

A legfontosabb változtatásokat a Consortium honlapján követhetjük.

Az új szervezet megalakulásával a revízió követése, a javaslatok előterjesztése, az elméleti kérdések tisztázása eszköze az *Extensions & Corrections to the UDC* évente megjelenő kötete maradt. Bár a kiadvány előfizetése nem kötődik az adatbázis licencéhez, mégis a módosulások követése az utóbbi években a magyar könyvtárakban nem zavartalan, mondhatni, nagyon hiányos. Pedig volt olyan időszak, amikor az E&C még magyar nyelven is megjelent!⁴ A 125 eurós beszerzési ár nem lehet az egyetlen magyarázat erre a jelenségre.

Külföldi példák

Az MRF adatbázis megalkotása után sűrűsödtek a különböző kiadások (például Spanyolországban öt éven belül két kiadás is megjelent). Az ok mind az igények, mind a változások mennyisége, mind a kiadás technikájának lényegesen könnyebbé válása volt.

Új trendként figyelhető meg az utóbbi években az elektronikus formátumok (igaz, hogy legtöbbször csak párhuzamos) jelenléte. Tizenkét ilyen kiadás jelent

már meg. Közülük négy kétnyelvű. Az első kétnyelvű ETO-t a csehek adták ki. Általában a bilingvis kiadások egyik nyelve a nemzeti nyelv, a másik az MRF adatbázis nyelve: az angol. Többnyelvű ETO jelenleg angol, spanyol, orosz, cseh, szlovák nyelven érhető el.

Néhány országban érdekes nemzeti sajátosságokat, hangsúlyokat lehet megfigyelni, függően az ETO-t használók körétől. A dán fejlesztés jellemzője, hogy a figyelmet a revíziótörténetre irányítja. Többek között ez alapján követik a változások alakulását is. Svédországban elsősorban a kisebb közművelődési könyvtárak a használói a decimális rendszernek. Az adaptálási munka központja a könyvtárosképzés helye, Borås. A svéd kiadás szerkezetét a tényleges használói igényekhez igazítják. Csak a ténylegesen kiosztott jelzetek vannak a táblázatban. Hallgatói feltérképezések segítenek a kitűzött célok megvalósításában.

Általánosságban megállapítható, hogy a legtöbb országban jelentős állami és intézményi támogatás segíti a nemzeti nyelvű ETO gondozását. Nagyobb létszámú (akár 10–14 fő) adaptálási munkacsoportok alakultak. Tevékenységüket folyamatosan és nem csak a kiadásokhoz kapcsolódóan végzik.

BSI-online

A Brit Szabványügyi Intézet (British Standards Institution, BSI) honlapján (<http://www.bsi-global.com/ICT/UDC/udconline.xalter>) lehetőség van előfizetni az ETO on-line használatára.

Az on-line verziót úgy lehet kezelni, mint egy táblázatot. A megoldás ugyanakkor lehetőséget teremt például a képernyőn a jelzetek összekapcsolására is. A működtetésben, szervezésben, szaktanácsadásban a következő brit szervezetek szakemberei működnek közre:

- Chartered Institution of Library and Information Professionals (CILIP) – Könyvtári és Információs Munkatársak Intézete
- National Information Services and Systems (NISS) – Nemzeti Információs Szolgáltatások és Rendszerek
- Society of Indexers – Indexelők Társasága
- Standing Conference of National and University Libraries – Nemzeti és Egyetemi Könyvtárak Állandó Konferenciája.

A szolgáltatást éves előfizetési díj ellenében lehet igénybe venni. Ez a díj egy-két felhasználó esetében 395 angol font+adó. Az összeg a felhasználók számának növekedésével – természetesen – emelkedik.

Az előfizetésért cserébe a teljes ETO MRF adatbázist szolgáltatják. A számok megjelenítése segít a teljes ETO-jelzetek felépítésében; a képernyőn történő kialakításban; egyszerű és összetett on-line keresésre, összeszerkesztésre, kivágásokra van lehetőség a felhasználóbarát felületen. A keresések történhetnek természetes nyelven, használhatók a Boole-operátorok, böngészhetünk és könnyedén mozoghatunk a hierarchiaszintek között. A help környezet érzékeny módon nyújt segítséget a felhasználóknak.

Érdekességgént jegyzem meg, hogy a BSI most készíti elő, a magyar kiadáshoz hasonló módon, két kötetben az MRF-en alapuló teljes kiadást. Tehát még az elektronikus, az on-line felület sem pótolhatta a papírformátumot. Az előző, hasonló kiadás tíz évvel ezelőtt jelent meg Nagy-Britanniában.

Jelenlegi fejlesztések

Az ETO rendszerét – ha lehet – az adatbázissá alakulása óta még következetesebben fejlesztik. A jelenleg folyó revízió a következő területeket érinti:

- 51 – Matematika
- 53 – Fizika
- 54 – Kémia
- 61 – Orvostudomány
- 77 – Fényképezés

Kapcsolatainknak köszönhetően lehetőségünk van a javaslataink beépítésére. Jó érzés, hogy a matematika és fizika területén közvetlenül is támaszkodtak szakértelmünkre. Bár javaslataink egy része csak egy későbbi lépésben épül be a fogalmak közé, mégis a legtöbb strukturális és tartalmi indítványunkat elfogadták. A Consortium vezetése aktív, jó munkakapcsolat kialakítására törekszik a felhasználókkal, így valószínűleg a jövőben is folytatódik az együttműködés.

A főszerkesztő tervei között nemcsak tartalmi, hanem formai megoldások is szerepelnek, amelyek azonban alapvető fontosságúak lehetnek az ETO számítógépes környezetben való használatában. A vezetőség elképzelései között kitüntetett szerepet foglal el a rekordok formátumainak szélesítése. Az eddigi ISO 2709, ASCII, MST formátumok mellé a közeljövőben – várhatóan 2007 nyarára – MARC és XML formátumban is megjelennek a tételek. Ez a fejlesztés nagymértékben megkönnyíti a jelzetek elektronikus környezetben való megjelenítését és kezelését.

2006 júliusában a kilencedik nemzetközi ISKO konferencián, Bécsben óriási jelentőségű bejelentést tettek a UDC Consortium vezetői és a Dewey Tizedes Osztályozását gondozó OCLC képviselői. *Ia C. McIlwaine* és *Joan S. Mitchell* közös előadásukban kijelentették, hogy bizonyos fejlesztéseiket a jövőben összehangolják. Ennek első lépése, hogy a TO látva a vallás magas színvonalú átdolgozását, felosztását az ETO-ban, átveszi ezt, és erre alapozza majd a rendszerében az átalakításokat.

RÖVIDEN A MAGYAR ETO-KIADÁSOK TÖRTÉNETÉRŐL

A kezdetek

Nem túlzás azt állítanunk, hogy az ETO magyarországi használata és kiadásai mérföldkövei az egyetemes rendszer nemzetközi történetének is. Csak a legfontosabb, bár már jól ismert tényekre utalok:

- 1893 Mandello Gyula felhívja Otlet és La Fontaine figyelmét Dewey rendszerére;
- 1895 Mandello Károly német nyelvű ismertetése Dewey Tizedes Osztályozásáról a West-Östliche Rundschau-ban;
- 1904 Hegedűs Loránd képviselő a decimális rendszer bevezetésére tesz javaslatot a Képviselőház Könyvtárában;
- 1912 Szabó Ervin belső könyvomatos kiadása a Fővárosi Könyvtárban;

- 1916 Kereskedelmi Múzeum könyvtárának katalógusa használja az ETO-t;
 1923 Káplány Géza bevezeti az ETO-t a Technológiai és Anyagvizsgáló Intézetben (az OMIKK elődjében);
 1936 a Széchenyi Könyvtár is bevezette az ETO-t;
 1929–1941 Veredy Gyula nyolckötetes házi sokszorosítása a Fővárosi Könyvtárban, amelyben a jelzetek harmonizálása közelít a nemzetközi szabványhoz;
 1943 Káplány Géza kétkötetes könyvtartani munkája második kötete egyben az ETO rövidített kötete is.

A magyar rövidített és közepkiadások összesített táblázata 1945 után

Év	Kiadó	Lezárva	Kötet-szám	Példány-szám
1950	Országos Dokumentációs Központ, sokszorosított	P-Notes 1949.	3	Négy kiadás összesen 3500
1951	Országos Könyvtári Központ, sokszorosított	P-Notes 1950.	3	
1953	Országos Széchenyi Könyvtár, sokszorosított	DK-Ergänzungen 1951.	3	
1955	Országos Széchenyi Könyvtár, sokszorosított	Ext. Corr. 1:6 1949–1952	3	
1958	Az OSZK kiadványai. Gondolat Kiadó: Budapest	Ext. Corr. 2:3 1954	1	1150
1966	MSZ 4000-66 (FID Publ.389.)	EC 5:6 and EC 6:1 1965	2	3000
1977-1978	MSZ 4000-77 (FID Publ.555.)	EC 9:2 1976	2	6000
1990-1991	OMIKK-OSZK KMK (FID Publ.691.)	EC 13:3 1988	2	2000

A magyar teljes kiadások története

Az ismert szürke füzetek 1968 és 1992 között 112 kötetben jelentek meg. Az utolsók, a már említett 2-es – Vallás és 64-es – Háztartás kötetek voltak.

A kiadásokat az OMKDK – a későbbi OMIKK –, a Magyar Szabványügyi Hivatal, a Művelődésügyi Minisztérium Könyvtári Osztálya, valamint az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság közösen biztosította. Az elméleti, adaptálási munkát az 1965-ben megalakult héttagú ETO-szerkesztőbizottság irányításával végezték.

A szerkesztőbizottság elnökei és titkárai:

időszak	elnök	titkár
1965-1968	Lázár Péter	Babiczy Béla
1969-1974	Sebestyén Géza	Babiczy Béla
1975-1990	Babiczy Béla	Barta Gábor

Látható, hogy a teljes kiadások története szorosan összefügg *Babiczy Béla* áldozatos tevékenységével. Sosem felejttem el azt az elsőként megtartott ETO-konferenciát (1993. november 26.), amelyet a Consortium megalakulása után tar-

tottunk, hiszen abban a légüres térben, amelyben a FID már elengedte az ETO gondozását, de a Consortiumot még elfoglalta saját megszervezése, fontos volt, hogy ne maradjunk ki a nemzetközi folyamatokból, hogy eljussanak hozzánk az információink. Ebben a helyzetben szinte sütött a tanár úr felelősségérzete. ahogy a háttérből mozgatta a szálakat.

Arról a több évtizedes szerkesztői munkáról, amellyel Babiczky Béla folyamatosan követte a E&C-ben megjelent változásokat, csak az elismerés, egyszersmind az elképedés hangján lehet szólni.

Az 1990-es években minden ETO-t használó országban felbomlott és összeomlott a teljes kiadások rendszere. Ennek az oka elsősorban a manuális szerkesztői és nyomdai előkészítési munkálatok ellehetetlenülése volt. Csupán másodlagos okként értékelhető az az adminisztratív nehézség – amely azonban a napi munkát megnehezítette –, hogy az ETO teljes kiadásának munkálatai nem voltak képesek sem anyagilag, sem technikailag lépést tartani más szabványok érvényességével és kiadási politikájával. Valójában a nemzetközi szabvány jellegén túl nagyon sok jegyben eltért az ETO a hazai szabványok nagy többségétől. Legfontosabb különbség az érvényesség megítélésében van és volt. Az ETO számok érvényességének ugyanis nincs időkorlátja. Egészen addig érvényben vannak, függetlenül kiadásuktól, ameddig azokat nem módosítják vagy törlik. Szabványjellege, kötelező érvénye – hasonlóan a többi szabványéhoz – viszont megkérdőjelezhetetlen.

MAGYAR KIADÁS AZ MRF NYOMÁN

A jelenlegi (2005) kiadás előkészítése már 1993-ban elkezdődött. Egy évvel a UDC Consortium megalakulása után, 1993. november 26-án a MKE és az OSZK közös szervezésében országos ETO-értekezletet hívtak össze. A megbeszélés kezdeményezésének indítékai a következők voltak:

- Az ETO-kiadások nemzetközi rendszerében történt változások:
 - ⇒ a Consortium megalakulása,
 - ⇒ a revíziós munka átalakulása,
 - ⇒ a változások követésének lehetőségei.
- Az ETO-kiadások magyar rendszerének fordulatai:
 - ⇒ a teljes kiadás megszűnése,
 - ⇒ a támogatók rendszerének felbomlása,
 - ⇒ az ETO héttagú szerkesztő bizottsága megbízó és funkció nélkül maradt,
 - ⇒ a követések: MRF adatbázis és az *Extension & Correction to the UDC* kötetek előfizetése,
 - ⇒ az ETO magyarországi fejlesztéséért felelős központi hely és feladat létrehozása: ETO Iroda.
- Elnyerni a magyar könyvtárak képviselőinek elvi, esetleg pénzügyi támogatását az ETO-munkálatok további folytatásához.

Az értekezlet többek között hitet tett az ETO szükségessége mellett, támogatta az ETO Iroda létrehozását, és a Consortiumhoz való csatlakozásnak nem látott alternatíváját. Kimondták, hogy az ETO-gondozás felelőse a nemzeti könyvtár, és felkérték az Országos Széchényi Könyvtárat a feladatok végrehajtására, valamint a mun-

kák megszervezésére. A pénzügyi háttér biztosítására a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól egyszeri, kétmillió forintos támogatást kértek, és az éves tagdíj folyamatos garantálását. Az értekezlet tehát nemcsak az adatbázis megvétele mellett döntött, hanem testületi tagként kívánt a UDC Consortium munkájában is részt venni. Ez minőségileg más, aktívabb kapcsolat lett volna, mint az adatbázis licenc előfizetése.

Mint ismert, az Iroda nem jött létre. A szükséges feltételek jelentős része nem teljesült, de felvettük a kapcsolatot a Consortiummal. *Rónai Tamás* felméréseket készített, elemezte a bányászat területéről betekintésre kapott MRF részletet. Megismerkedtünk az adatbázis szerkezetével, a rekordok felépítésével. Közben, 1994-ben egy országos felmérés eredményeképpen kiderült, hogy melyek azok a könyvtárak, amelyek részt vennének a fejlesztési munkában, és mely szakterületek gondozását vállalnák. Az ETO Iroda felállításának elmaradása, s így a feladatok erős beszükitése miatt Rónai Tamás, sajnos, megvált a KMK-tól.

1996 végére az előkészítés abba a szakaszba jutott, hogy az OSZK és a UDC Consortium megkötötte az első három évre (1997–1999) a szerződést az MRF adatbázis használatára, adaptálásra és a kiadásra. Elkezdődhetett a magyarítási munka, de ezelőtt mindenképpen el kellett dönteni, hogy kiadásra előkészítés vagy csak adatbázis-építés, elektronikus (CD) vagy papír, teljes vagy válogatott kiadvány megalkotása a cél. A megítélés többször változott.

Kiadás, majd párhuzamosan fejlesztés

A licencszerződés megkötésekor merült fel először a kiadás gondolata, hisz' ott más-más ára volt a felhasználástól függően a jogoknak. Úgy gondolkodtunk, hogy a végső cél nyilván egy majdani kiadás. A munkák ekkor *Csapó Edit* koordinálásával, *Fejős László* és *Barátné Hajdu Ágnes* közreműködésével folytak. A szerződés aláírója *Poprády Géza*, az OSZK főigazgatója volt. A megjelentetés ideája azután előrébb és előrébb tört, hisz' a támogatások elmaradása miatt pályázatokat írt a KMK, majd Könyvtári Intézet Oktatási Osztálya, és ezekhez a siker érdekében a konkrét rendeltetés jobban megfelelt. Ugyancsak ezt az elképzelést erősítette, hogy egyre távolabb kerültünk az 1990–1991-es középkiadás időpontjától, és lassan esedékessé vált az új kiadás. Ennek érdekében úgy tűnt, hogy szerencsés, ha változtatunk az eredeti rekordszerkezeten, és a papírkiadás szempontjait helyezzük előtérbe. Ezt a döntésünket később felülvizsgáltuk, akár csak azt, hogy a megjelentetésre koncentrálunk, hisz' a párhuzamos építéssel a későbbi fejlesztések jobban követhetők. Ez nem azt jelenti, hogy valaha is dokumentumot készítettünk–építettünk volna az eredeti angol nyelvű adatbázisból, ahogy ezt a hibát más országban elkövették, hanem elsősorban a teljesség és a szerkezet tekintetében volt ez mérlegelési szempont.

Papír, majd CD-ROM

Az gyorsan eldőlt, hogy a legtöbb országhoz hasonlóan jelenleg még a papírkiadásra is szükség van, de ezt követően egy kétnyelvű CD-ROM a szükséges forma, mert ezzel az idegen nyelvű dokumentumok feldolgozását is lehetne segíteni. Egy nemzetközi összehasonlítás mutatja, hogy minden MRF-et megváltó ország a mai napig a papírformátumot nem tudja, és talán nem is akarja mellőzni.⁵

Válogatott vagy teljes?

A legnagyobb ingadozás és bizonytalankodás a teljesség kérdésében volt. A kezdeti időszakban egyértelműen a használat, a magyarosítás és az 1990–1991-es kiadás volt a példa. Így egy válogatott fogalomtár előállításának kezdődött meg. Ehhez igazodott a rekordok szerkezete is, amely kisebb eltérést jelentett az eredeti MRF adatbázis megszervezéséhez, felépítéséhez képest. Az előző kiadás alapjául szolgáló adatbázis, ha létezett egyáltalán, megsemmisült, de a belőle előállított, bár elég sok hibát tartalmazó szövegfájl *Rónai Tamás* segítségével a rendelkezésünkre állt. Ebben az időben sikerült *Fejős Lászlónak* ebből a forrásból egy kezelhető anyagot előállítania. Ez jó kiindulási pont volt az adatbázis-építés kezdetén. A döntés hátterében nyilvánvalóan az is állt, hogy az előző kiadásban található példák, magyarázatok valódi, nagy szellemi befektetést igénylő adaptációt jelentettek az angol nyelvű forrásokhoz képest. A válogatott fogalmakra alapozott kiadás előállításának költségei mérsékeltebbek lettek volna. Az idő előrehaladtával azonban többször megváltozott a válogatás szükségességéről alkotott vélemény. Végül 2000-ben a teljesség és az angol nyelvű MRF adatbázis rekord- és mezőfelépítése követésének koncepciója mellett született meg az állásfoglalás.

„Áttekintve az ETO-honosítás készülségi szintjét a Könyvtári Intézet vezető-sége meglepő döntést hozott. Időlegesen leállította az átvezetési munkákat azzal, hogy új finanszírozási forrás bevonása után az ne átszerkesztéssel, hanem az eredeti consortiumi adatbázis teljes jelzettartományának változtatás nélküli átvételével és fordításával készüljön. A döntés hátterében az állt, hogy egyértelművé vált: az »egyszerű« honosítás szintű ETO-gondozás finanszírozása sem lesz egyszerűen megoldható a későbbiekben, ráadásul az átszerkesztés sajátosan egyedivé teszi a magyar ETO-t, a consortiumi változások átvétele viszont nem igényli rendszeresen szakterületi szakértők bevonását.”

Miért az ETO?

Erről mindannyiunk által ismert hosszú viták, lírai hitvallások stb. születtek. Előnyei:

- Egyetemes.
- Érthető és egyértelmű jelölés.
- Szókészlete az egyik leggazdagabb az információkereső nyelvek között.
- Világos, következetes és áttekinthető.
- A relációk által felrajzolt gazdag hálózat áll rendelkezésre.
- Jól meghatározott kategóriák. Tönkretételment fogalmi rendszer – még kisebb hibák esetén is érthető a fogalmak közötti kapcsolat, helyreigazítható a tévedés.
- Speciális és általános. Egyszerre képes felvállalni az osztályozás két egymásnak ellentmondó célját. Tud az általánostól a speciálisig és vissza mozogni, keresni.
- Hatékony visszakeresés, releváns találatok.
- Széles körű elterjedés, kulturális tradíciók, közös szellemi kincsünk.
- Szabványos, nyelvtől független, nemzetközileg elterjedt.

- Jól definiált hierarchikus rend, facettaelemzés.
- Folyamatos fejlesztés és kontrol, nemzetközi együttműködés.

Az ETO táblázatokban megjelenő hierarchiák nemcsak a fogalmakat írják le, határozzák meg, hanem egyben vizualizálják is az információt. Érdekes megemlíteni, hogy az Ural-altaji nyelvek csoportja a legtöbb, egyébként válogatott nemzeti fogalmi gyűjteményben, mint pl. a portugál kiadásban is benne van. Valószínűleg, mert oly szép, kidolgozott, szinte tökéletes hierarchiája önmagában is intellektuális élményt ad.

Az Ural-altaji (turáni) nyelvek csoportja a 2005-ös magyar ETO-kiadásban, 20. p.

=51	Ural-altaji (turáni) nyelvek	= 511.13	Permi nyelvek
= 511	Urali nyelvek	= 511.131	Votják. Udmurt
= 511.1	Finnugor nyelvek	= 511.132	Zürjén. Komi
= 511.11	Finn nyelvek	= 511.14	Ugor nyelvek
	<i>Utolsó revízió: 1997. 10. hó</i>	= 511.141	Magyar
= 511.111	Finn	= 511.142	Osztyák. Hanti
= 511.112	Karél	= 511.143	Vogul. Mansi
= 511.113	Észt	= 511.15	Volgai nyelvek
= 511.114	Livón	= 511.151	Cseremis. Mari
	<i>Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó</i>	= 511.152	Mordvin
= 511.115	Vepsze	= 511.152.1	Erzá
= 511.116	Vót	= 511.152.2	Moksa
	<i>Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó</i>		
= 511.117	Ingri (nyelv)		
	<i>Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó</i>		
= 511.12	Lapp		
= 511.13	Permi nyelvek		

Fontos változások az új kiadásban*

Egységesség, egyszerűsödés, átláthatóság, könnyebb számítógépes kezelés, teljesebbé válás – ezek a változások általános jellemzésére használható jelzők. A revízió elvei változatlanok a FID Publ. 603 kiadvány óta: részletezés, strukturális átalakítások. A törölt jelzetek helye tíz évig betölthetetlen. A továbbfejlesztettség érdekében mind az oktáv elv, mind az ugrószámok számkiosztást használják. A facettaanalízis szemlélete követelménnyé és teljesen általánossá vált.

Új fogalmak, jelzetek

-02 Tulajdonságok általánosan közös alosztásai

A legfiatalabb általánosan közös alosztások, az *Általános ismérvek szerinti nem önálló általánosan közös alosztás* jelen kiadásban tovább bővült. Az anyagok és személyek mellé a -02-es általánosan közös alosztások 1999-ben

* Természetesen csak néhány jellegzetes változást mutatok be, hiszen a teljes rendszer átalakulását itt nem tudjuk ismertetni.

készültek el. Ezek az alosztások a dolgok vagy létezők általános tulajdonságait, jellemzőit fejezik ki. A -02-es általánosan közös alosztásokat csak a főttáblázati jelzetek kiegészítőiként, modifikátoraiként (alosztásokként) lehet alkalmazni. Mivel az általános tulajdonságok természetéből adódóan az egyes segédttáblázatok fogalmai ismétlődhetnek, ezért különös figyelmet kell fordítani a megfelelő alosztás kiválasztására.

-026 Tett tulajdonságai. Cselekvés tulajdonságai. Mozgás tulajdonságai

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.11 Passzív. Szenvedő. Tétlen

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.12 Aktív. Cselekvő. Működő. Hatékony. Tevékeny. Tényleges

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.13 Reaktív. Visszaható. Reakciós. Érzékeny. Fogékony. Készséges. Rugalmas. Szenzitív

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

-026.14 Inaktív. Semleges. Érzéketlen. Nyugvó

Új jelzet! Bevezetés: 1999. 12. hó

(Részlet a -02-es Tulajdonságok általánosan közös alosztásai segédttáblázatból)

-004 Számítógép-tudomány. Számítástechnika

1995-ben bevezették a legtöbb kritikát kapott és bosszúságot okozó számítógépekkel foglalkozó területek új jelzeteit. Az új kiadásban már nem mint az adatfeldolgozó gépek egy csoportja, vagy mint egy nyelvészeti probléma, vagy egy matematikai megoldás jelennek meg a fogalmak, hanem az önálló, facettaelemzésen nyugvó számítástechnika fogalmaival találkozunk a 004 alosztályban. Ide osztályozzuk az információs technológiát (a számítástechnikát és a telekommunikációt) és a digitális technológiák fogalmait is, kivéve, ha megadhatók a :004.386 vagy a :004.387 segítségével. Az új helyen lévő fogalmak természetes kapcsolatot mutatnak a 621.39 Híradástechnika. Távközlés, távírótechnika, távbeszélő-technika. Rádiótechnika. Videotechnika. Távvezérlés szakcsoporttal.

004.416 Rendszer- és szoftverkarbantartás

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

Utolsó revízió: 1998. 12. hó

.2 Korrekció. Javítás. Hibaeltávolítás

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

.3 Szoftveradaptáció

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

.6 Szoftver továbbfejlesztése

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

.418 Szoftverhonosítás. Lokalizáció

Új jelzet! Bevezetés: 1995. 11. hó

(Részlet a 004 Számítógép-tudomány. Számítástechnika szakcsoportból)

Nyelvi önálló általánosan közös alosztás; a =511.141 és következményei

A Nyelvi önálló általánosan közös alosztás segítségével továbbra is nemcsak a dokumentumok nyelvét tudjuk kifejezni, hanem a jelzetek kiindulási pontként szolgálnak az etnikai önálló általánosan közös alosztás, az egyes népek nyelve és irodalma fő táblázati szám megalkotására is. Ez a változás már érvényben volt az 1990–1991-es kiadás idején is, de a várható hatások és további változások miatt a 13-as E&C-vel zártunk az előző kiadásban, így ezek a következmények csak később, a jelenlegi kiadások alkalmával kerültek előtérbe. A nyelvi alosztások változása mellett a jelzetszerkesztés módszere is megváltozott, egyszerűsödött. Jelenleg a pontosítás egyszerűsítése és a még világosabb szerkezet érdekében nem egy (8 irodalom) és két (80 nyelv) számjegyet helyezünk a nyelvi alosztás számjegyei elé, mint az előző kiadásokban, hanem három számjegyet 811 (egyes népek nyelve) és 821 (egyes népek irodalma). Így a nyelvi alosztás eredeti tagolódása nem változik meg. Mindkét esetben továbbra is párhuzamosan képzett jelzetről van szó!

811 Egyes nyelvek
811.1/9≡=1/=9
=511.141 Magyar nyelvű
↓
811.511.141 Magyar nyelv
821 Egyes nyelvek irodalma
811.1/9≡=1/=9
=511.141 Magyar nyelvű
↓
821.511.141 Magyar irodalom

(A magyar nyelv és a magyar irodalom jelzetének képzése)

Új képzések

Történelem és földrajz fő táblázati számok

Az egyes országok és népek történelmét a Földrajzi önálló általánosan közös alosztás és az Időszerinti önálló általánosan közös alosztás segítségével fejezzük ki. Indokolt esetben az Etnikai önálló általánosan közös alosztást is használhatjuk. Ilyenek a speciális jelentések vagy kiegészítések, pl. hettiták, a zsidók és a cigányok történelme. Tehát tovább egyszerűsödött a jelzetalakítás, és ezzel a számítógépes keresés számára is egyértelműen és könnyen azonosítható az egyes országok történelme. Érdekesség, hogy több speciális alosztást használunk a csoporton belül, pl. a korszakok kifejezésére, de amennyire lehetséges, az Időszerinti alosztást kell használni.

- 94(439) Magyarország történelme
Új jelzet! Bevezetés: 1994. 10. hó
- 94(671.1) Kamerun történelme
94(671.1)".../1884" *Korai történet 1884-ig*
94(671.1)"1884/1916" *Német korszak, 1884–1916*
94(671.1)"1916/1959" *Angol-francia korszak, 1916–1959*
94(671.1)"1960..." *Függetlenség, 1960-tól*
Új jelzet! Bevezetés: 1994. 10. hó
Utolsó revízió: 1997. 10. hó

- .0 Kamerun történelme korszakok szerint
Az itt felsorolt speciális alosztásokat nem ajánljuk, de rendelkezésre állnak arra az esetre, amennyiben rövidebb jelzetre van szükség
Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó
- .01 Korai történelme, 1984-ig
Új jelzet! Bevezetés: 1994. 10. hó
Utolsó revízió: 1997. 10. hó

(Példa az egyes országok történelmének képzésére)

Az egyes országok földrajzi leírása egységessé vált és a Regionális földrajz 913 alá került. Részletezése egységesen a Földrajzi önálló általánosan közös alosztás segítségével történik.

913 Regionális földrajz

- 913(100) *A világ regionális földrajza*
- 913(21) *Egész vidékek, országrészek földrajza*
- 913(32/39) *Az ókori világ egyéb országainak földrajza*
- 913(4/9) *A mai világ egyes tájegységeinek és országainak leírása (a földrajztudomány szempontjából vagy attól függetlenül)*
- 913(4) *Európa földrajza*
- 913(439) *Magyarország földrajza*

(Példa az egyes országok földrajzának képzésére)

Új magyarázatok, példák

A változások jelentékeny részét teszik ki a magyarázatok és példák, amelyek megkönnyítik a jelzetek értelmezését.

- (430) Németország (Német Szövetségi Köztársaság)
Ide osztályozzuk a Német Szövetségi Köztársaságot 1990-től és az egész Németországot érintő irodalmat, bármelyik időszakra vonatkozóan
(430-25) *Németország fővárosa, Berlin*
Akkor használjuk, ha a (430)-as jelzet releváns. Kétség esetén a (430.131)-et részesítjük előnyben
Utolsó revízió: 1997. 10. hó

A példák száma fajlagosan csökkent a táblázatban az előző kiadáshoz képest. Ezek szerves részét képezték annak idején a magyarosításnak, és így el kellett hagynunk őket, hisz akkor az angol és magyar MRF megfeleltetése még nagyobb problémákba ütközött volna. Azért, hogy a csökkenő példák ne okozzanak a használatban gondot, tervezzük egy módszertani kiadvány, jelzetszerkesztési útmutató, példatár kiadását. A példákra általánosságban jellemző, hogy több az angol vonatkozású alkalmazás.

- (1-546) *Közös bírtok*
- (934-546:410+44) *Az angol és francia közös tulajdonú Új Hebridák (ma Vanuatu)*
- [663.551.5:663.43](410.5-82) *Skót whisky*

(Angol vonatkozású példák)

A kapott levelek alapján többen rosszindulatot, közép-európai átkot sejtettek a dolgok mögött – angol vonatkozás –, pedig csupán arról van szó, hogy legtöbb esetben a rekordkiosztás és megfeleltetés miatt átvettük ezeket a megfogalmazásokat. A példák a hagyománynak megfelelően kurzívan szedettek, és ezzel egyszerre azt is jelentik, hogy további jelzetszerkesztésekre van lehetőség az igényeknek megfelelően.

Az új jel

A jelen kiadás egyik érdekessége a fordított irányú nyíl jelének bevezetése. Ezzel lehetőség van a képzés forrásának azonosítására, így könnyebbé válhat a visszakeresés.

(=11) Germán népek

← (=11/=8)

(=111) Angolok. Angolszászok. Angol nyelvűek

← (=11/=8)

(=112.2) Németek. Germánok. Német nyelvűek

← (=11/=8)

További párhuzamos jelzetszerkesztések

A facettaanalízis módszerének következetes alkalmazása, valamint az „egy helyen kidolgozom, több helyen építke rá” elvének következetes alkalmazása miatt a új párhuzamos jelzetszerkesztések épültek be az ETO rendszerébe.

Új információ a revíziótörténet

(1-9) Hely megjelölése és felosztása különféle speciális szempontból

Új jelzet! Bevezetés: 1997. 10. hó

Az új kiadásban az egyik legfeltűnőbb változás a revíziótörténet feltüntetése. Ennek a változások követhetősége az oka.

Változások a speciális alosztásokban

A 1990–1991-es kiadásban még megtalálható ...1/...9 Számvégződéses nem önálló speciális alosztás már nem használható. Az ok nyilvánvaló: az egyértelműség, a számítógépes visszakereshetőség. Az egyébként is ritkán használt, kevés helyen részletezett alosztás típusának kivonása nem okozott nagy hiányt.

A munka – néhány érdekesség

Az ETO kiadása során a közreműködők nagy elszánással és felelősségérzettel, igazi csoportmunkában dolgoztak. Tevékenységünkkel kapcsolatosan azonban közel sem csak az erőfeszítés, hanem az a számos új információ, elvi és gyakorlati döntés, maga a tanulás folyamata az, ami meghatározó.

Az alkalmazás természetéből következően leggyakrabban fordítási gondok merültek fel. Az őslénytan területét három nekifutás után is még fésülgetni kellett. A

lektorálásnál, sőt még utána is hosszú ideig több anomália bukott ki. Csak remélhettem, hogy ezek nagy részét sikerült felismerni. Az elnevezések, a helyesírás egységesítése a szerkesztés feladata volt. A mutató készítése közben merült fel a kötőjel metanyelvi és egyszerű elválasztó jel szerepe megkülönböztetésének szükségessége. Sok a gond a megjelenítéssel, pl. speciális alosztások vastag függőleges vonala, tördelések, lap tetején és közben is elégséges információ a kereshetőség érdekében. Előjöttek az adatbázis és a nyomtatott változat mutató tételei közötti különbségek. A betűrendes mutató célja semmiképpen nem a fogalmak átfordítása, esetleg megszosorozása, hanem a táblázatos kötetben való tájékozódás segítése. Olyan műfaj ez, ahol a kevesebb több lehet, mert az indextételek segítségével nemcsak a fogalomhoz juthatunk el, hanem a szerkezet is látható bizonyos szintig. Míg az adatbázisban a lehető legtöbb irányból való keresés biztosítása segíti a használatot.

Problémák, felvetések

Új – régi?

Legelőször és leggyakrabban az hangzik el, hogy megjelent az „új ETO”, milyen az „új ETO”? stb. Ezzel a megközelítéssel pont az kérdőjeleződik meg, ami a rendszer lényege és egyben nagy előnye: a folyamatosság, a fejleszthetőség. Nagyon fontos, alapvető posztulátum, hogy *ez a fogalomgyűjtemény még mindig a mi jól ismert ETO-nk*, ugyanakkor természetesen egy modernebb, aktualizált fejlettségi színvonalon látjuk viszont. Revíziós politikája változatlan, legfeljebb következetesen igyekszik alkalmazni ezeket, és további egyszerűsödések és biztosítékok épülnek be az egyértelműség, a fejleszthetőség és mindenekelőtt a használhatóság érdekében. Mindez biztosítéka annak, hogy a jövő kihívásainak is megfelelni képes eszköz van a birtokunkban.

Választás előtt állunk?

A Könyvtári Intézet és az OSZK 2006. szeptember 28-ára értekezletet hívott össze a nagykönyvtárak és szolgáltatók számára az ETO-kiadás megjelenése utáni teendők megbeszélésére. Meghívójában *Fehér Miklós* a megtárgyalandókról így fogalmazott: „Az új ETO közreadása a könyvtárakat döntés elé állítja. Hogyan, miképpen történjék az áttérés? Egyáltalán áttérünk-e? Lesz-e konkordancia jegyzék? Lesz-e új raktározási táblázat? Mi legyen a régi jelzetekkel? Hogyan történjék a könyvtári katalógusok frissítése? A szolgáltatásokban az új ETO érvényesül-e? A KELLO, az OSZK - Nemzeti Bibliográfia, a MOKKA áttér-e, hogyan, mikortól? Az áttérés feltételei adottak-e, illetve mik ezek a feltételek és hogyan, mikorra teremthetők meg? [...] Nos, az új ETO-val kapcsolatos legégetőbb kérdéseket talán sikerült csokorba szednem. A könyvtárak, a széles szakmai közvélemény saját válaszai és cselekvései megtervezéséhez támpontokat vár tőlünk, a Könyvtári Intézettől, az OSZK-tól, a KELLO-tól, a központi szolgáltatásokban érintettektől.”⁷

A meghívott intézmények, könyvtárak, szolgáltatók: BME-OMIKK, DEENK, KELLO, Könyvtári Intézet, MOKKA, MTA Könyvtár, Országgyűlési Könyvtár, OSZK; a jelenlévő szakértők *Balázsné Sárvári Éva* (KELLO), *Bánhegyi Zsolt*

(MTA Könyvtár), *Barátné Hajdu Ágnes* (SZTE), *Bariczné Rózsa Mária* (KELLO), *Fehér Miklós* (KI), *Fejős László* (KI), *Koltay Klára* (DEENK), *Péter Tiborné* (BME-OMIKK), *Rácz Ágnes* (OSZK), *Rimár Miklós* (OSZK), *Szabó Júlia* (MOKKA), *Tóth Loránd* (OSZK) voltak.

A megbeszélésen bevezetőként *Fejős László* bemutatta a 2005-ben megjelent ETO létrejöttének körülményeit és menetét, majd *Barátné Hajdu Ágnes* kiegészítésként az ETO MRF (Master Reference File) és a magyar kiadás(ok) kapcsolatairól, a változásokról és ezek arányairól, valamint a UDC Consortium terveiről beszélt. *Rácz Ágnes* felvetette, hogy a jelzetek ilyen mértékű változásai nagy gondot jelentenek a katalógusokban.

A könyvtárak képviselői egyöntetűen az ETO további alkalmazása mellett foglaltak állást, ismervé azt a nemzetközi tendenciát, hogy a természetes nyelven alapuló visszakereső rendszerek és a hierarchikus osztályozási rendszerek egymást kiegészítve biztosítják a tartalmi feltárást. Ez természetesen nem „csupán” gyakorlat, hanem ismert elméleti alaptétel, miszerint nem létezik olyan ideális feltáró eszköz, amely a tartalmi keresések sokszínűségét egyetlen rendszer segítségével lenne képes megfelelő minőségben feltárni. Ezen információkereső nyelvek együttes használata, egymásra épülő, folytonosan fejlődő rendszere adhat csak kielégítő eredményt.

Természetesen a résztvevők egyéni adottságaik, lehetőségeik figyelembevételével határoznak majd a bevezetés körülményeiről, időpontjáról és mélységéről. A könyvtárak széles körének megnyugtató lehet, hogy a KELLO 2007 második felétől szándékozik az aktuálisan érvényes, új kiadásnak megfelelő ETO-t bevezetni kísérleti jelleggel. Átmeneti időben, kb. fél évig minden dokumentum leírásában a „régii” és az „új” ETO-jelzetet is feltüntetik majd az Új Könyvekben. A végleges átutérést a KELLO – hasonlóan az MNB-hez – 2008. január 1-jével tervezi, amennyiben addigra a konkordancia-jegyzék és az ugyancsak nélkülözhetetlen új raktározási táblázat elkészül.

A résztvevők elengedhetetlennek tartják egy konkordancia-jegyzék összeállítását, amely megkönnyítheti a régi szakkatalógusok átalakítását. A könyvtárak képviselői ezen az első egyeztető értekezleten még nem tudtak állást foglalni abban a kérdésben, hogy az ETO változásait milyen módon lehet úgy tükröztetni az on-line katalógusokban, hogy a használók információkeresési lehetőségei ne csorbuljanak. *„A nagy könyvtárak képviselői szükségesnek tartják egyrészt a folyamatos konzultációt, másrészt a könyvtáros szakma széles körű tájékoztatását. A Könyvtári Intézet tervezi, hogy novemberben értekezletet hív össze az ODR-könyvtárak részvételével.”*⁸

Az ETO szerepére visszatérve *Bánhegyi Zsolt* fogalmazta meg mindannyiunk, így e tanulmány szerzőjünk véleményét is: *az ETO-nak nincs alternatívája*. A felmerülő – egyáltalán nem elhanyagolható – nehézségek, a nagyon eltérő egyéni körülmények, a számítástechnikai adottságok, az eddigi feltárási gyakorlatok és szerepek ismeretében, a többek között a központi szolgáltatók segítségével oldhatók meg.

Könyvtárosok által felvetett kérdések

A KATALIST-en és a különböző szakmai fórumokon az ETO megjelenése után természetesen több kérdés is felmerült, ezek közül inkább csak említeni szeretnék

néhányat, mert remélem, hogy tanulmányom eddigi részei már választ adtak ezekre, vagy a jövő megoldandó feladatai közé tartoznak.

Legtöbb kollégát az irodalom, nyelv, földrajz és történelem jelzeteinek megváltozása érintette, másokat a vallás teljes átalakítása lepett meg. Sokan üdvözölték a számítástechnika fogalomgyűjteményének kitágítását, helyének megtalálását. Észrevételeikkel egyidőben többen hangot adtak a régi kiadásban található fogalmak helyével, helyén található más deszkriptorok feltűnésével kapcsolatos aggályaiknak. Ahogy arra az előző részekben már többször is utaltam, hiába a tízéves szabály – a megszűnt jelzet helyét tíz évig nem szabad felhasználni –, ha a kiadás gyakorisága és a követés elégtelen volta miatt legtöbben egyik napról a másikra szembesültek a változásokkal.

ÚJ HELYZET? TERVEK, TEENDŐK

Úgy tűnhet, régen nem így volt, pedig igen, csak manapság a kommunikációs technikák mások és talán így a hatás is fokozottabb. Nyilvánvaló, hogy a táblázat fogalmainak bevezetéséhez segítségre van szüksége a könyvtáraknak. A segítség több szinten (technikai és intellektuális) és több irányból is szükséges:

- A szakma folyamatos tájékoztatása a változásokról, a lehetőségekről és megoldásokról a lehető legtöbb fórumon (továbbképzések, folyóiratok, szakmai viták stb.). A felmerülő gondok szüntelen figyelemmel kísérése és közös megoldása.
- Konkordancia-jegyzék kiadása – a két utolsó kiadás harmonizálása, enélkül sokkal nehezebb a változások követése.
- A szolgáltatók, nagykönyvtárak szakemberei alkalmazkodnak az új kihívásokhoz, áttérnek az érvényben lévő fogalmak gyűjteményének használatára és szolgáltatására.
- Megbeszélés kezdődik a könyvtárak képviselői és az integrált rendszerek forgalmazói között a megoldások technikai lehetőségeiről. Itt jegyzem meg, hogy ez a megbeszélés alkalmat teremthet arra is, hogy végre a forgalmazók komolyabban vegyék az ETO ábrázolásának problémáit, a visszakereshetőség széleskörű lehetőségeinek megoldását az eddigi elég sekély szint helyett.⁹ A jelzetelemek felismerése, sőt ezek hierarchiájának érzékelése, böngészése stb. minimális követelmény lenne. Ma ott tartunk – ha kissé túlzó módon is fogalmazok –, hogy a magyar könyvtárakban az ETO nem tud többet elektronikus környezetben, az OPAC-ban, mint a kártyán. Sőt! Hisz' nem tükrözi a struktúrát, míg a választólapok ebben segítségünkre vannak. A fiókban egyben látjuk a környezetet. Ezt az elképesztő ellentmondást valahogy fel kell oldanunk, hisz' olyan szellemi kincs van a birtokunkban, mint a beszakozott kötetek milliói, amelyet pazarlás volna eltékozolni, szakmai igénytelenség nem használni és használhatóvá tenni. Persze ennek megoldása nem kizárólag a könyvtárosok feladata, de a felelősség mindenképpen a miénk.
- Akkreditált tanfolyamok kidolgozása és indítása, ahogyan az 1990–1991-es kiadás után is történt.
- Példák, magyarázatok készítése, amelyek az elmélyültebb használatához adnának segédletet egy tervezett kiadványban.

- A változások problémamentes követésének biztosítása az ETO MRF adatbázis folyamatos előfizetésével és gondozásával.

2006. október 16-án Dorogon, az MKE Komárom-Esztergom megyei szervezete továbbképzésén először beszélgettünk nagyobb nyilvánosság előtt a kiadás utáni lépésekről. Az összejövetel délutánján *Ték Györggyel* a Textlib-bel kapcsolatos gyakorlati teendőkről beszélgettek a kollégák. Az Infoker szakembere érdeklődve hallgatta az új jelzetek által felvetett kérdéseket. Reakcióiból kiderült, hogy a változások követésére, az egységes keresés feltételeinek megteremtésére több technikai megoldás is kínálkozik. Üdvözlendőnek tartotta az MRF adatbázis rekordjainak MARC formátumban való megjelenését.

Az új jelzetek könyvtári bevezetése mellett mindenképpen a legfontosabb feladat, hogy a magyar ETO MRF adatbázis-építési munkáit tovább kell folytatni, mert csak a folyamatos követés jelenthet megoldást a jövőre nézve. A közeljövőben, az eddigi eredményekre alapozva egy kétnyelvű adatbázis CD kiadását tervezzük, amely különösen az idegen nyelvű szakirodalom tartalmi feltárásában lehet segítségére a könyvtáraknak. *Most olyan helyzetben vagyunk, mint még sosem. Az állandóan naprakész ETO magyar adatbázis karnyújtásnyira van. Nem szabad kihagynunk ezt a lehetőséget!* Ez a mai változat már olyan modern facet-taemlézésen alapuló információkereső rendszer, amely rendkívül sokoldalú és alkalmas nemcsak a hagyományos feladatainak betöltésére, hanem többek között az oly gyakran idézett ontológiák (ez persze csak divat és semmi új, legalább is nekünk könyvtárosoknak) alapjául is szolgál. Nem véletlen az a – többek által is tapasztalt – jelenség, amely például az informatikai fejlesztők, tudományszervező szakemberek feltáró rendszereink, így az ETO iránti kitüntetett érdeklődését mutatja.

Minden információkereső nyelvnek folyamatos ellenőrzésre, revízióra van szüksége – az elektronikus környezetben erre még nem vagyunk felkészülve. Először ez most, az ETO-kiadással kapcsolatosan került előtérbe. A változás bizonytalanságot okoz. Csak egy kis türelem, és remélem, rövidesen mindenki ráébred a lehetőségekre is, nem csak a feladatokra.

JEGYZETEK

- 1 Nyílt levél az IFLA tagjaihoz = TMT, 2001 9–10.sz. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4156&issue_id=28 [2006. november 6.]
- 2 Aida Slavic: UDC Translations: a 2004 Survey Report and Bibliography. = Extension and Correction to the UDC. 26. The Hague : UDC Consortium, 2004, 58–80. p. (CD-n is) <http://dlist.sir.arizona.edu/649/01/udc%5Ftranslations7.doc> [2006. november 6.]
- 3 Principles of the Universal Decimal Classification (UDC) and Rules for its Revision and Publication (FID Publ. 598.) The Hague, 1981. 1981. 36 p.; Az Egyetemes Tizedes Osztályozás (ETO) alapelvei, revíziójának és kiadásának szabálya. (FID Publ. 603.) Bp., OMIKK, 1983. 40 p. (A FID. Publ. 598. kiadvány Magyar nyelvvél kiegészített négy nyelvű kiadása)

- 4 Az E&C magyar nyelvű fordításait 1965 és 1988 között adta ki az OMIKK Kiegészítések és módosítások az ETO-hoz címmel. A sorozat szerkesztője Mártyán Gyula volt.
- 5 Az ETO helyzete a számítógépes integrált könyvtári rendszerek korában. In: Fülöp Géza emlékkönyv (Szerk. Barátné Hajdu Ágnes.) Bp., ELTE Könyvtártudományi és Informatikai Tanszék, 1999, 31–40. p.
- 6 Fejős László: Tizenöt évvel az utolsót követően megjelent az ETO új kiadása = Könyvtári levelező/lap, 2006. 6.sz. 9–11.p.
- 7 Fehér Miklós (Könyvtári Intézet, Kutatási és szervezetfejlesztési osztály) 2006.09.21-én kelt elektronikus meghívója
- 8 Emlékeztető a 2005-ben megjelent ETO-táblázatok könyvtári alkalmazásáról tartott egyeztető értekezletről. 2006. szeptember 28. Kézirat
- 9 Barátné Hajdu Ágnes: Az érzékelés és megjelenítés lehetőségei, különös tekintettel az ETO-ra. In: Mert a szívnek teljességéből szól a száj (Szerk. Barátné Hajdu Ágnes.) Szeged: SZTE JGYTFK Könyvtártudományi Tanszék, 2006, 203–217.p. – megjelenés előtt.

Barátné Hajdu Ágnes

A Kovács Máté Alapítvány közleménye

A 2001-ben közhasznú fokozatot elnyert Kovács Máté Alapítvány Kuratóriuma ezúton köszöni meg mindazok támogatását, akik 2005. évi személyi jövedelemadójuk egy százalékát a 2006. év elején az alapítvány adószámára utalták át. A felajánlott összeget a kuratórium Kovács Máté születésének századik évfordulója alkalmából rendezett jubileumi eseményekre fordította.

Az Alapítványhoz 2007-ben is eljuttatható a 2006. év személyi jövedelemadójának egy százaléka, adószámunk: 18084908-1-41 – Kovács Máté Alapítvány. Annak érdekében, hogy szakmánk e nemes célú alapítványa tovább folytathassa munkáját, támogathassa az utánpótlás nevelését, tisztelettel kérjük és várjuk Kovács Máté tanítványait, tisztelőit és mindenkit, akik felelősséget éreznek ügyünk iránt: ebben az évben adójuk társadalmi szervezetnek, alapítványnak átutalható egy százalékát ajánlják fel a Kovács Máté Alapítvány számára.

Az Alapítvány célja (részlet az Alapító Okiratból): a magyar művelődés ügyének, közelebről a magyar könyvtári kultúra fejlesztésének támogatása (oly módon, hogy tehetséges és rászoruló, a magyar felsőfokú könyvtárosképző intézményekben tanuló fiatalok egyetemi és főiskolai tanulmányaihoz anyagi és erkölcsi támogatásként ösztöndíjat biztosítson); Kovács Máté szellemi hagyatékának gondozása; fiatal könyvtárosok továbbképzésének támogatása (doktori program, részvétel tudományos konferencián, publikációk megjelentetése stb.).

*Hangodi Ágnes
kuratóriumi titkár*

Anyanyelv, identitás, kultúra – kisebbségi könyvtárak

2006. december 13-án rendezte meg az Országos Idegennyelvű Könyvtár (OIK) *A kisebbségi önkormányzatok országos könyvtári és levéltári gyűjteményeinek bemutatása* címet viselő, időnként közvetlen hangú tapasztalatcserévé átalakuló konferenciáját. Az egész napos rendezvényen a tízenhárom hazai nemzeti és etnikai kisebbség közül az örmény, a lengyel, a roma, a szlovák, a szerb, az ukrán és a német kisebbségi önkormányzatok fenntartásában működő könyvtárak, illetve dokumentációs intézmények mutatkoztak be.

„Szinte közhely, annyiszor elhangzott már, hogy az örménység fennmaradásának, fizikai-szellemi arculata megőrzésének két záloga volt: keresztény vallása és saját írásbelisége. (...) Az örmény kereszténység és írásbeliség szorosan kapcsolódik egymáshoz. A kereszténység terjesztése során jelentkezett az örmény ábécé megteremtésének szükségessége, s az ábécé létrejötte feltétele s egyben katalizátora volt a hihetetlenül gazdag és másfél évezreden át virágzó keresztény irodalom kialakulásának” – mondotta Avanesián Alex, a hazai örménység egyik vezető személyisége, a Magyar Rádió nemzetiségi műsorainak főszerkesztő-helyettese. mintegy mottót adva a tanácskozáshoz, idéznivaló frappánsággal összefoglalva a kisebbségi könyvtárak működésének célját és hivatását. Mert hiszen minden hazai – és nem hazai – kisebbségi gyűjtemény mi mást szolgálna, ha nem azt, hogy fönntartsa, gyarapítsa, erősítse és művelje a kisebbség anyanyelvét, öntudatát, sajátos identitását, kultúráját?! Köztudomású, hogy valamennyi európai nemzeti kisebbség az anyanyelve és anyanyelvű kultúrája által él, abban mutatja föl önmagát, ez adja meg – Sütő Andrással szólva – sajátossága méltóságát.

Európa egyik legősibb kultúrája éppen az örményeké; ez a kis nép a Kr. u. IV. század legelején, mindössze egyetlen esztendő alatt vette föl a kereszténységet, ennek nyomán született meg a 390-es években 36 betűből álló ábécéje (amely az idők folyamán még három írásjeggyel kiegészült). A hit és az írásbeliség tartotta meg az örménységet a muzulmán és az ortodox világ ütközőpontján – hangsúlyozta Avanesián Alex, akinek az örmény írásbeliségről szóló előadása voltaképp a kultúra nemzetet megtartó és fölemelő hatását elemezte, bizonyította, méltatta és ilyenként akár szimbolikus értelmű bevezetőül is szolgált az Országos Idegennyelvű Könyvtár konferenciája programjának élén.

Sutarski Konrád, az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat elnöke, egyben a Magyarországi Lengyelség Múzeuma és Levéltára (Budapest IX. ker., Alломás u. 10.) megbízott igazgatója a kisebbségi könyvtár, illetve műtárgy- és dokumentumgyűjtemény összetételét, dokumentumtípusait mutatta be. A számos történeti munka szerzőjeként, összeállítójaként ismert előadó számba vette a honi

lengyel nyelvű könyvgyűjteményeket: a maguk könyvtárán kívül szólt a magyarországi Bem József Kulturális Egyesület, a Szent Adalbert Katolikus Egyesület könyvtáiról, mellettük a nagy közgyűjtemények (OIK, Országos Széchényi Könyvtár), továbbá a budapesti Lengyel Intézet, az ELTE Lengyel Tanszékeinek, a vidéki egyetemek lengyel filológiai tanszékeinek gyűjteményeiről. A számbavétel mérlege szerint hazánkban mintegy 40 000 lengyel nyelvű könyv található, ez kb. 15–20 000 címet jelenthet. Sutarski a közeljövő feladatairól szólva elsőként azt az igényt fogalmazta meg, hogy a legsürgetőbb éppenséggel a „szétszórt” gyűjtemények közös katalógusának létrehozása volna. További feladat a polonisztikai kutatásoknak a Kárpát-medence egész területére – Erdélyre és kiváltképp Felvidékre – való kiterjesztése lenne. A legtávlatosabb teendő pedig az ún. visegrádi országok együttműködésének keretében kijelölhető kutatási programok megalkotása volna. Sutarski Konrád arra a szinte magától értetődő kulturális együttműködési lehetőségre utalt, amit a közép-európai négyek (Csehország, Szlovákia, Lengyelország és hazánk) szövetsége nyújthatna a különféle népismereti, etnográfiai, szociolingvisztikai stb. vizsgálatok, tudományos projektek összehangolása terén.

Az előadó röviden bemutatta a mintegy 3500 tárgyat birtokló, 1998-ban megalapított lengyel múzeumot is. E gyűjtemény lesz a házigazdája 2007-ben annak a történettudományi konferenciának, amelynek előadásai, referátumai a Rákóczi-szabadságharc küzdelmeiben részt vett lengyel önkéntesek hadtörténeti jelentőségét és a két nemzet évezredes barátságának elmélyítésében betöltött szerepét hivatottak elemezni. Kevesen tudják – fejtegette az előadó –, hogy a Rákóczi-szabadságharcban sokkal több, mintegy ötezer lengyel önkéntes harcolt, mint az 1848/49-es magyar szabadságharcban, mégis az utóbbiak emlékezete maradt eleven, föltehetően azért, mert a XIX. századi küzdelmekben vitézkedő „nagy nevű” lengyel tábornokok – mint Bem, Dembinski, Rulikowski – jobban tartósították a lengyel katonák hősi emlékét a magyarság kollektív memóriájában.

A magyarországi kisebbségek között különleges helyet foglal el a roma közösség. Résztint a többiekéhez viszonyított magas lélekszáma miatt, részint etnikai (és nem nemzeti) kisebbségi mivolta okán, továbbá az anyaország, az egységes anyanyelv hiánya miatt, valamint a magyartól elütő életmódja, mentalitása és kulturális attitűdje végett. Ez a meglehetősen egyedi és csaknem minden tekintetben hátrányos helyzetet tükröződött Vajda Imre könyvtárigazgató előadásában is (amelyet fiatal kollégája, Varga Tibor olvasott föl). Az 1999-ben a főváros X. kerületében, a volt EVIG Művelődési Központ épületében létrehozott Országos Cigány Információs és Művelődési Központ a biztató kezdetek után hamar elsorvadt, majd maga az épület is leégett. Mindazonáltal ma is működik az Országos Roma Könyvtár, Levél- és Dokumentumtár (Budapest VII. ker., Dohány u. 76.), amely napjainkban mintegy 50 000 kötetet birtokol. A könyvtár a többféle cigány nyelvjárásban megjelent könyveken kívül gyűjti a roma közösségre vonatkozó bármiféle nyelven született szociológiai, néprajzi, vallási, politikai, jogi, gazdasági szakmunkákat, a magyar és a világirodalom értékes alkotásait. A gyűjtemény elektronikus földolgozás előtt áll. A fenntartó kisebbségi önkormányzat a Corvina integrált rendszer bevezetését tervezi. Az említett szociológiai, kulturális, mentális sajátosságokból is adódik, hogy az országos roma könyvtár használói elsősorban romológiával foglalkozó kutatók és kevésbé maguk a cigány olvasók. Az intézmény a hagyományos könyvtári szol-

gálatások mellett gyűjti és megőrzi a hazai romákról szóló statisztikai, demográfiai adatokat, dokumentálja a romológiai kutatások eredményeit, gyűjti a cigányságra vonatkozó hajdani állami és párthatározatokat, rendeleteket, a szakmai viták anyagait, a különféle cigány szervezetek iratait, a roma lapok évfolyamait. Nemkülönben fontos feladata az intézménynek, hogy megkezde a cigány vonatkozású frott források (oklevelek, földrajzi és személynévkataszterek) összegyűjtését és archiválását. Természetesen kevésbé az eredeti források összegyűjtéséről van szó, sokkal inkább fénymásolatok beszerzéséről. A beszámoló tanulsága szerint az Országos Roma Könyvtár, Levél- és Dokumentumtár megtette az első lépéseket a honi cigányságra vonatkozó kutatóbázis kiépülése felé, lassan kezdi fölölteni egy tudományos és közművelődési hivatású gyűjtemény arculatát. Ez a kettősség – mármint a tudományosság és a népművelés – vélhetően maradandó és jellegadó vonása lesz a könyvtár és dokumentumtár munkájának, hiszen a hazai etnikai kisebbségre vonatkozó dokumentáció, a magyarországi romológia alapjait képező nyomtatott és kéziratos források itt állnak a legteljesebben a kutatók rendelkezésére, ugyanakkor a roma származású érdeklődőket elsősorban a rendezvényeivel (zenehallgatás, filmvetítés, kiállítás) „köti magához” az intézmény.

A magyar nemzettel egy évezrede együtt élő nemzetiség a szlovákság. Az Országos Szlovák Önkormányzat 2003-ban alapított Szlovák Dokumentációs Központjának (Budapest XI. ker., Fadrusz u. 11/A.) sokrétű tevékenységét Szabados Anna igazgató mutatta be vetített képes prezentáció kíséretében. A sokrétűség alapvetően három feladatkört jelent: a Szlovák Dokumentációs Központ egyrészt hagyományos könyvtárként működik, azaz gyűjti, föltárja és szolgáltatja a magyarországi szlovákokkal kapcsolatos (bármilyen nyelvű) könyvtári dokumentumokat; másrészt elvégzi a kisebbség frott és képen rögzített emlékeinek digitalizálását; harmadrészt teljesíti a fönntartójától, az Országos Szlovák Önkormányzattól kapott feladatokat. A folyamatos föltáró munka a Textlib integrált könyvtári szoftver segítségével történik. A gyűjteménynek természetesen megőrző szerepe is van, ezért, ha lehetőség adódik rá, minden kiadványból három példányt szereznek be, amelyek közül egy nem kölcsönözhető. Tekintélyes kézi könyvtár és periodikatár áll az érdeklődők, kutatók, olvasók rendelkezésére.

A szlovák könyvtár léte, működése is nyilvánvalóvá teheti, milyen fontos szerepe van a kisebbség életében az anyaországnak, hiszen Szlovákiából rendszeresen vásárolnak, illetve ajándékba kapnak kiadványokat. Számos különgyűjtemény, állományrész egészíti ki a hagyományos könyvek sokaságát, a hang- és képhordozók, amatőr- és dokumentumfilmek, módszertani szakmunkák, a szlovákságra vonatkozó szakdolgozatok, a gyermekeknek szóló mesekazetták és DVD-k; jelenleg folyik a hazai szlovák újság, a *L'udové noviny* képanyagának elektronikus archiválása – és így tovább, megannyi fontos feladat. 2005 decemberétől az interneten is elérhető a könyvtár katalógusa, ami nagy mértékben növeli az állomány elérhetőségét, a gyűjtemény „külső” használatát. A Szlovák Dokumentációs Központ maga is gondoz kiadványokat, így például a hazai szlovákság évkönyvének (*Náš kalendár*) szerkesztési munkálataiból is kiveszi részét.

A magyarsággal ugyancsak sok száz esztendeje kapcsolatban áll, sőt együtt él az ukrán (ruszin) nép, ugyanakkor az ismert történelmi és politikatörténelmi körül-

mények okán a magyarországi ukránok első szervezetei a rendszerváltozás után, a '90-es évek elején alakultak meg. Másfél évtizednek kellett eltelnie, hogy 2006 februárjában megnyíljon a magyarországi ukránok Saskevicstről elnevezett könyvtára (Budapest VI. ker., Hajós u. 1.), amelyet az Országos Ukrán Önkormányzat elnöke, Hartyáni Jaroslava mutatott be. Noha az ukrán (illetve a ruszin) nép anyaországgal bíró „történelmi kisebbség”, helyzete mégis egészen sajátos. Ez abból adódik, hogy Ukrajna maga is 1991-ben nyerte el a függetlenséget, tehát igen fiatal államról van szó, amely az ismert gazdasági nehézségek miatt keveset fordíthat nemzeti kultúrája fejlesztésére; ráadásul – ugyancsak sajátos történelmi, demográfiai és kulturális körülményei folytán – az Ukrajnában megjelenő könyvek tekintélyes hányada orosz nyelven lát napvilágot. Így fordulhat elő az a paradox helyzet, hogy a magyarországi ukránok esetenként Kanadából (ahol másfél millió ukrán él) több ukrán nyelvű kiadványt kapnak, mint az anyaországból. Azt mindenesetre sikerült elérni – számolt be Hartyáni Jaroslava –, hogy Ukrajnából úgy nem érkezhethet hivatalos küldöttség Budapestre, hogy könyvadományt ne hozzon magával. Például amikor Juscsenko elnök Magyarországra látogatott, mintegy félezer kötetet hozott a budapesti ukrán könyvtár számára.

Ez a könyvtár – alig egy esztendőnyi „múltjával” – még a status nascendi állapotában van, valójában működésének első lépéseit teszi meg. A 2006. év végén 4000 kötetes állománya volt, ebből még mintegy másfél ezer a föltárára váró dokumentum. Az állomány nagyobb hányada gyermekirodalom és tankönyv, azután történelmi munka, szép- és népismereti irodalom, de található a gyűjteményben számos vallási, művészettörténeti és nyelvészeti munka, valamint sok útikalauz is. Az elnök asszony kiemelte, hogy a történeti tárgyú munkák között sok-sok olyan kiadvány található, amely a csaknem tízmillió áldozatot követelő 1932–1933-as ukrajnai éhínség tragikus históriáját dolgozza föl. Aki ebben a kérdés-körben keres szakirodalmat, autentikus dokumentációt, aligha kerülheti meg a budapesti ukrán könyvtárat.

Egyelőre kevesen, mintegy 150-en járnak rendszeresen e könyvtárba; az olvasók többsége egyetemi, főiskolai hallgató, kutató, de megtalálhatók közöttük a hazai ukrán kisebbségi önkormányzatok képviselői is. A könyvtárnak – bármilyen rövid múltra is tekint vissza, bármilyen szerény méretű az állománya és viszonylag csekély számú a használója – máris akadt egy rendkívül fontos hivatása: segíti a hazai ukránság nemzedékeinek egymásra találását. Az észak-keleti országrészben élő – sokáig magukat szlováknak valló – ruszin kisebbség rendkívül archaikus, a kelet-szlovák dialektushoz közel álló nyelvet beszél, ugyanakkor a szovjet-korszakban vagy a rendszerváltozás után hazánkba települő ukránok már az ún. irodalmi nyelvet használják. E generációk, illetve dialektusok és kultúrák találkozásának is helye a Hajós utcai könyvtár. Az ukrán kisebbség könyvtára esetében tehát szinte kézzel fogható a könyvtár nemzetmegtartó hivatása, amelyről a bevezetőben – Avanesián Alexet idézve – szóltam.

A hazai nemzetiségek közül a talán leggazdagabb múltú és kulturális hagyományú, valamint eleven kisebbségi életet élő népcsoport a német. A Magyarországi Német Kulturális és Információs Központ könyvtárát (Budapest VI. ker., Lendvay u. 22.) fiatal igazgatónője, Ambach Mónika mutatta be vetített képes prezentációval. Elmondta, hogy a könyvtár nemcsak a hazai, hanem a közép-európai német-

ségre (Duna menti svábok, erdélyi szászok, felvidéki cipszerek stb.) vonatkozó irodalmat is gyűjti. Olvasóik többsége a németiség történelme, néprajza, jogi és szociológiai helyzete, településeinek múltja iránt érdeklődik. Újabban számosan megfordulnak a könyvtárban családfakutatás céljából is, de gyakran térnek be német, osztrák, svájci német turisták is. Maga a könyvállomány nem föltűnően nagy, ugyanakkor a Lendvay utcai épület a honi németiség egymástól olykor nagyon messze eső települései közötti internetkapcsolat központja (www.zentrum.hu). Az idei év tavaszán több német közösségi portál kezdi meg működését (pl. www.alles.hu; www.treffer.hu), ezek segítségével tartják a kapcsolatot az egymástól távol élő és működő hazai német fiatalok, táncsoportok, népdalkórusok, fúvószenekarok, hagyományörző együttesek, színjátszó körök vagy éppen filmklubok. Nem véletlenül említette Ambach Mónika a filmeseket, ugyanis 2006-ban rendezték meg első ízben hazánkban a német fiatalok amatőr filmes fesztiválját, amelynek anyaga idén DVD-n is megjelenik. A korszerűen felszerelt, elektronikus eszközökkel kitűnően ellátott könyvtárat, illetve kulturális centrumot számos, a német nyelvterületen működő alapítvány támogatja. Ilyenformán – derült ki a beszámolóból – a legkorszerűbb, csakugyan „falak nélküli” és XXI. századi könyvtárat sikerült kialakítaniuk a hazai németeknek.

A 2006. december 13-ai konferencia utolsó előadója a Fővárosi Szerb Önkormányzat vezetője, László Péro helyett a szerb könyvtár (Budapest V. ker., Falk Miksa u. 3.) munkatársa, Novacsek Kornél volt. Bár a szerbek a mai Magyarországon területén a XIII. század óta élnek, legújabb kori művelődéstörténetük az 1990-es évek elejétől számítható: 1992-től alakult, formálódott a szerb könyvtár gyűjteménye, amely több mint tíz esztendeje, 1996-ban nyílt meg az érdeklődők előtt. A mintegy 4000 kötetes állomány 60 százaléka ismeretterjesztő vagy tudományos irodalom (kézikönyvek, nyelvészet, művészettörténet, néprajz, irodalomtörténet, történelem), és mintegy 40 százaléka szépirodalom. Az állomány túlnyomó többsége ajándékozás útján került a könyvtár birtokába; mindemellett tekintélyes a lapok gyűjteménye, ami azért kiemelendő, mert a honi szerb sajtó (Narodne novine, Srbski kalendar) valóságos kincsesbánya a szerbek által is lakott települések helytörténeti–helyismereti kutatói számára. És bár rendszeres olvasóik száma egyelőre néhány tucatra tehető (közülük is legszámasabb a szakdolgozatot író egyetemista, főiskolás, a kutató, a pedagógus), azért hagyományos könyvtárközi kölcsönzés útján a Falk Miksa utcai gyűjtemény kötetei eljutnak a déli határvidékre, Bácsalmásra vagy Hercegszántóra is. A könyvtár állományát egyelőre cédulakatalógus tárja föl, de a közeli határidejű tervek között szerepel az elektronikus formájú földolgozás. A magyarországi szerbség könyvtára egyelőre minden vonatkozásban szerény gyűjtemény, állománya mégis megkerülhetetlen mindazon érdeklődők számára, akik a Balkán, a volt Jugoszlávia, valamint a szerb nép múltja, kultúrája, nyelve, (egyház)művészete, vallása területén szeretnének elmélyültebb ismeretekre szert tenni.

Az örmény, a lengyel, a roma, a szlovák, az ukrán, a német és a szerb kisebbségek könyvtárainak bemutatkozása 2006. december 13-án nem ért véget, az Országos Idegennyelvű Könyvtár tervezi a további hat magyarországi nemzeti kisebbség kulturális, dokumentációs központjának, könyvtárának „fölvonultatását”.

De már az első rendezvény gazdag programja – illetve a helyszínéül szolgáló kiállító teremben elhelyezett alkalmi tárlat – épp elég gondolkodnivalót adott a hallgatóságnak. Elsődlegesen a tekintetben, hogy a könyvtári munka apróbb-nagyobb részfeladatai között olykor talán el is vesző, a napi teendők sokaságával birkózó könyvtáros, ha csak rövid időre is, ha csak ízelítő erejéig is megismerkedhetett a hazánkban élő etnikai és nemzeti kisebbségeknek a rendszerváltozás után új lendületet vett könyvtárügyével és szélesebb értelemben a művelődésük helyzetével. Ez az ismerkedés pedig talán „visszavezetheti” a többségi nép könyvtárosát is a maga hivatása céljának és értelmének újra és újra való átgondolásához. Hogy ugyanis mi másért van a könyvtár, ha nem az anyanyelv pallérozásáért, a nemzeti és az egyetemes emberi kultúra megismertetéséért, a nemzeti önismeret és múlt-tudat elmélyítéséért, no meg a más népekkel való kulturális kapcsolatok fejlesztéséért. Az viszont egészen bizonyos, hogy ebben az összefüggésben a többségi nemzet is kaphat szellemi muníciót a vele együtt élő nemzeti kisebbségektől.

Mezey László Miklós

Kertész Gyula élete, munkássága*

Tisztelettel és szeretettel köszöntöm mai ünnepségünkön megjelent kedves vendégeinket – Kertész Gyula tanár úr feleségét és családját, az országos intézmények és társintézmények képviselőit, a kedves kollégákat, egykori diáktársakat, egykori hallgatókat, a jelenlegi hallgatókat, főiskolánk rektorát, Csorba Péter rektor urat –, akik eljöttek, hogy együtt emlékezzünk egykori tanárunkra.

Nagyon jó látni és érezni, mennyien tisztelték és szerették Kertész Gyula tanár urat, ezt bizonyítja, hogy sokan vagyunk itt azért, hogy együtt emlékezzünk és ünnepeljünk.

Nagy megtiszteltetés és öröm számomra, hogy a könyvtárosképzésnek a továbbélését az egykori Tanítóképző Intézet jogutódjában, a Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán én képviselhetem, és a mai ünnepség szervezőjeként lehetek jelen.

Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy a Tanítóképző Intézetben 1965 és 1968 között, az akkor alig tíz évvel idősebb Kertész Gyula tanár úrnak tanítványa lehettem a népművelő–könyvtáros szakon. Akkor még gondolni sem merem volna, hogy egyszer majd az ő nyomdokaiban járva én is részt veszek a könyvtár szakos hallgatók képzésében.

Az, hogy ez a mai ünnepség létrejöhetett, nagy részben tanár úr feleségének, Kertészné Katinak köszönhető, mivel könyvtár szakos képzésünk részére felajánlotta tanár úr jegyzeteinek egy részét. A kapott anyagot köszönettel elfogadtuk, ígérjük, őrizzük és gondozzuk. Az ajándékozás után született meg az a gondolat, hogy könyvtáros szaktantermünk vegye fel a tanár úr nevét.

Természetesen köszönet illeti főiskolánk rektorát, aki segítette munkánkat és elképzeléseinket, kolléganőmet, Lupkovicsné Major Edit tanárnőt, a felkért előadókat, akik vállalták a megemlékezést, a főiskolai könyvtár munkatársait, akik a válogatott bibliográfiát és a kiállítást rendezték, és mindenkit, aki segített.

Kertész Gyula a Bihar vármegyei Magyarhomorógon született 1935. április 12-én. Innen hozta magával természetszeretétét, szívósságát és református ma-kacsságát. Az általános iskola befejezése után a debreceni Református Kollégium Gimnáziumában érettségizett 1953-ban. A gimnázium zenei tagozatára járt. Énekelte a kollégiumi Kántusban. Osztályfőnöke a kiváló, nagy tudású tekintélyes pedagógus, Szabó István volt.

* 2006. december 14-én a debreceni Kölcsey Ferenc Református Tanítóképző Főiskolán Kertész Gyuláról elnevezett szaktantermet avattak fel. Ebből az alkalomból konferencián vetettek számot az egykori kollégák és a tanítványok Kertész Gyula munkásságával, munkásságának jelentőségével. Lapunk az elhangzott előadások, emlékezők közül a következőkben kettőt ad közre.

1957-ben a derecskei járási könyvtár vezetője lett, majd 1960 és 1965 között a Hajdú-Bihar Megyei Könyvtár módszertani csoportjában dolgozott. Sok segítséget kapott munkájához kollégáitól és az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központjától, különösen Sallai Istvántól és Sebestyén Gézától.

1965 és 1977 között, 12 éven át a debreceni Tanítóképző Intézet tanáráként, illetve főiskolai docensként dolgozott a főiskolává történt átszervezés után. A népművelő-könyvtáros szakon tanította a könyvismeret és a könyvtári tájékoztatás tantárgyakat. Nappali és levelező képzés keretében mintegy 1500 hallgató képzésében vett részt. Az 1975/1976-os tanévben a könyvtári szakcsoport vezetője volt.

Sokan a diákok közül szigorúságát, igényességét és precizitását csodáltuk. Később, az élet, a mindennapi munka igazolta, hogy tanár úr igényessége, pontossága mennyire fontos és mennyire bőségesen kamatozik szakmai tevékenységünk során.

Én 1965 és 1968 között voltam tanítványa, és főként a rendszerességet, az alaposítást, a minél nagyobb tudás megszerzésére való törekvést, az emberséget sajátíthattam el tőle. Példaként áll előttem nagy lexikális tudása, rendszeretete, úgyis mint könyvtáros és úgyis mint tanár előtt. Sokat köszönhetek neki mint könyvtáros abban, hogy 25 éves pályámon megálltam a helyemet, hiszen azokra az ismeretekre amelyeket tanított, szinte a nap minden órájában szükségem volt és van jelenleg is.

Sokszor diákként nem éreztük, nem értettük, miért kell olyan alaposnak, precíznek lenni az elsajátított ismereteknek, csak később, az életben, a mindennapi munka során tudatosult bennünk, hogy mennyire fontosak ezek az elmélyült ismeretek. Többször nehezteltünk tanár úrra – magunk között „két lábon járó lexikonnak” neveztük -, de igaz volt.

Tanárként is sokszor eszembe jut, ahogy pontosan, precízen előadott vagy vizsgáztatott. Nem lehetett nem készülni vizsgáira, mert követelt, tudta, hogy alapos ismeretek nélkül nem lehet a könyvtáros pályán dolgozni és eredményeket elérni. Igényes volt velünk és önmagával szemben is. Ma az országban mindenütt vannak tanítványai, a művelődési tárcától kezdve a legkisebb iskolai könyvtárakig.

2003-ban ünnepeltük főiskolánkon a könyvtáros képzés indulásának negyvenedik évfordulóját, jó előre felkértük tanár urat előadás tartására, amelyet nagy örömmel elfogadott, de sajnós, az előadásra már nem kerülhetett sor. Az évfordulóra megjelent egy ünnepi kötet, melyben az egykori hallgatók visszaemlékezései is olvashatók. Ebből a kötetből idézem néhány hallgató visszaemlékezését tanár úrra.

Nemes Erzsébet, aki 1968-ban végzett és jelenleg a Központi Statisztikai Hivatal könyvtárának igazgatója, így emlékezik: *„A csoportvezető tanárunk Kertész Gyula tanár úr volt. Az ő előadásaira nagyon oda kellett figyelni, két okból is. Viszonylag halkán, monoton hangon beszélt, előadása nagy része nem volt benne a tankönyvekben, vizsgán pedig mindent visszakérdezett. Kezdő tanár volt akkor, az első félévi vizsgán volt is ebből probléma. Könyvismertetésből, amikor 1-1 órás nyaggaítás, vizsgáztatás után már a hetedik diákot húzta el, Kurucz Albert felhívta a figyelmét a faliújságon megjelent diákreklamálások hatására is, hogy a vizsgáztatás körül valami nincs rendjén. Persze később mi is jobban megtanultuk a tananyagot, ő is visszafogott a szigorúságból. Azt viszont el kell ismerni, hogy aki a pályán maradt, Kertész tanár úrnak köszönhetően sokat kamatoztathatott azokból az ismeretekből.”*

Szöll Irén, aki szintén 1968-ban végzett, jelenleg Szegeden a Somogyi-könyvtár Gyermekkönyvtárának vezetője, így ír: „*Kertész tanár úr példaadó precízsége, lelkiismeretessége és kitartása még ma is biztatás számomra, amikor szívesen feladnék egy-egy hosszás, nem sok sikerrel kecsegtető munkát. ... Akkor nem is igen éreztük hiányát, hogy tárgyaihoz nem volt jegyzetünk. Mindig mindenki pontosan tudta, mi az, amit elvár és követel tőlünk. Nem is fogadta el a vizsgán a félig elsajátított ismereteket.*”

Tanár úr debreceni oktatói munkásságának eredménye, hogy a hazai és nemzetközi szakirodalomra támaszkodva elsőként szerkesztette meg a könyvtári tájékoztatás négykötetes felsőoktatási szintű jegyzetét. Az 1–3. kötet a tanárképző főiskolák, a 4. kötet pedig a tanár- és tanítóképző főiskolák egységes jegyzeteként jelent meg. A Kertész Gyula tanár úr által írt első kötet 1975-ben jelent meg, 1981-ben már a 6. változatlan utánnomása látott napvilágot. A jegyzetsorozat utánnomásai az 1990-es évekig szolgálták a könyvtár szakos hallgatók képzését.

Érdeklődése a főiskolán az indirekt tájékoztatás egyik leghatékonyabb műfaja, a bibliográfia elméleti és módszertani kérdései felé irányult. Tanítványainak sikeres helyismereti, személyi bibliográfiai munkái, folyóirat-repertóriumai eredményeként telepítette az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központja az országos helyismereti bibliográfiai kalauz programját a debreceni tanítóképzőbe.

Tanítványaival igen jó kapcsolatot alakított ki, szakdolgozói közül nem egy tanítványának a munkáját segítette a megjelenéshez. Hallgatóival évtizedeken át tartó kapcsolatot tartott fenn, közülük szakmai szempontból is kiemelkedő a levelezése Héthy Zoltánnal és Praznovszky Mihállyal. Törődött végzett hallgatóival is, segített szakmai terveik megvalósításában, elhelyezkedésükben.

1977-ben a népművelő-könyvtáros képzés ebben a formában, ebben a szakpárban a főiskolán megszűnt, és tanár úr Budapestre, az Állami Gorkij Könyvtárba (a mai Országos Idegennyelvű Könyvtárba) került, ahol először az igazgató szakmai támogatása, bizonyos ügykörökben pedig általános helyettesítése volt a feladata. Főosztályvezetőként az állománygyarapító, a feldolgozó, a folyóiratári és a nemzetiségi koordinációs osztály felügyelete tartozott munkaköréhez.

1985-ben az Országos Széchényi Könyvtár Retrospektív Bibliográfiai Osztályának főmunkatársa, majd mint Komjáthy Miklósné utódja, osztályvezetőként irányította a *Magyar Könyvészet 1921–1944* ciklusbibliográfia hátralévő kötetének szerkesztési munkálatait 1999-ben történt nyugdíjba vonulásáig.

Szakmai tapasztalatait 1969–1977 között a *Könyvtári Figyelő* szerkesztőbizottságának tagjaként hasznosította. Alapító tagja a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Bibliográfiai Szekciójának. Cikkei jelentek meg a *Könyvtárosban* (és utódjában, a *Könyv, Könyvtár, Könyvtárosban*), a *Könyvtári Figyelőben*, a *Magyar Könyvszemlében* és más szakfolyóiratokban. Könyvtári vonatkozású közleményeinek száma megközelíti a százat.

Munkásságát a hazai könyvtáros-társadalom 1994-ben a legmagasabb szakmai kitüntetéssel, a Szinnyi József-díjjal ismerte el, rá egy évre pedig az Országos Széchényi Könyvtár vezetősége tüntette ki Széchényi Ferenc Emlékéremmel.

2005-ben a Magyar Könyvtárosok Országos Egyesülete két tagozata, a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete és a Bibliográfiai Szekció közösen alapította a Kertész Gyula-díjat.

A díjat először 2005-ben a Helyismereti Könyvtárosok Szervezete döntése alapján Bényei Miklós egyetemi docens, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár nyugalmazott igazgatóhelyettese vehette át. A Hajdú-Bihari Napló erről az eseményről így tudósított: „Az először átadott elismerés két kiváló debreceni könyvtárost köt össze.”

Másodszor a díjat a Bibliográfiai Szekció döntése alapján Kégli Ferenc, az Országos Széchényi Könyvtár Retrospektív Bibliográfiai Osztályának vezetője vehette át, aki Kertész Gyula tanár úr nyugdíjba vonulása után átvette az osztály vezetését.

A 40 éves jubileumi kötetből egy kedves visszaemlékezéssel zárom emlékezésemet. Égi Ilona (Fonyó Istvánné) egykori hallgató 1970-ben végzett, jelenleg a Budapesti Műszaki Egyetem Egyetemi Könyvtárának főigazgatója így emlékezik: „*Szakmai életút. Köszönettel Kertész Gyula Tanár úrnak és Kertészné Katinak. 1968–1970 között tanultam a Tanítóképző Intézet népművelő-könyvtáros szakán, Kertész Gyula tanár úr csoportjában. ...A tanár úr igényessége, alapossága, szigora meghatározó volt tanulmányaim során a felkészülésben, de jellemformáló erővel is bírt, melynek hatása végigkísért pályámon. »Dolgozni csak pontosan szépen, ahogy a csillag megy az égen, úgy érdemes« (József Attila). Elsőévesként bekopogtattam a Városi Könyvtár igazgatónőjéhez Kertészné Katihoz azzal a kéréssel, hogy majd diplomásként szeretnék a könyvtárban dolgozni. Erre már másodévtől sor került, majd a főiskola elvégzése után megtisztelő megbízást kaptam a Zenei Könyvtár vezetésére. Az ott töltött évek életre szólóan szép emlékek a szívemben.*”

Én is így érzem, és úgy gondolom, sokan úgy érezzük egykori hallgatók és kollégák, hogy a főiskolán töltött évek, Kertész Gyula tanár úr és kollégái odaadó oktatói munkássága, törődése, szép emlékek a szívünkben.

Kertész Gyula tanár úr, a szigorú, nagy tudású pedagógus műveiben, családtagjai, tanítványai, kollégái és ismerősei emlékezetében él tovább.

Köszönöm a sorsnak, hogy tanítványa lehettem.

FELHASZNÁLT IRODALOM

A debreceni népművelő-könyvtáros képzés jubileumi évkönyve 1963–2003. (Szerk.: Goda Éva, Suppné Tarnay Györgyi.) Debrecen, KFRTKF, 2003. 111., 113., 132. p.

Emlékrmet kapott = Hajdu-bihari Napló, 2005. július 20., 8. p.

Kégli Ferenc: Dr. Kertész Gyula (1935–2002) = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros, 2002. 12. sz. 52–55. p.

Könyvtárosok a tájban = Magyar Nemzet, 2005. július 12., 15. p.

Pedagógusok arcképcsarnoka. Bp., Karácsony Sándor Neveléstörténeti Egyesület, 2003. 130–134. p.

Kertész Gyula, a bibliográfus

Emlékező vázlat

Kertész Gyula életművének, gazdag szellemi örökségének számbavétele, elemző, értékelő feltárása még előttünk álló feladat. Meggyőződéssel mondhatom: nem, szép és a majdani kutatóknak minden bizonnyal sok örömet hozó feladat. A munka megkezdéséhez a mai emlékünnepe is ösztönzést, lendületet adhat. Jómagam – első kísérletként – a megszabott szűkös terjedelemben bibliográfusi tevékenységének néhány mozzanatát igyekszem felidézni, felvillantani, korántsem a teljesség igényével.

A pálya ismeretében nem meglepő, hogy milyen korán ráérezett e munkaág fontosságára: magyar–orosz szakos egyetemi hallgatóként írt szakdolgozatának (*Gorkij a debreceni színpadon 1945–1955 között a helyi sajtó tükrében*) bevezető fejezetében értékelő bibliográfiai szemlét adott a jelzett időszak itteni lapjairól. Saját vallomása szerint a helyismereti gyűjtés és feltárás igazi jelentőségét aztán a derecskei járási könyvtár élén értette meg. A bibliográfia elméleti és módszertani kérdéseivel valószínűleg a könyvtár szakon végzett kiegészítő egyetemi tanulmányai során találkozott először, majd a könyvtári tájékoztatás nevű tárgy főiskolai oktatójaként szükségszerűen elmélyült azokban.

Már éppen egy évtizede tanította a népművelő-könyvtáros szakos hallgatókat, amikor megírta az általa szerkesztett tájékoztatási jegyzetsorozat első kötetét. Ebben foglalta össze először – máig tanulságos és hiteles módon –, hogy miként vélekedik a bibliográfia szerepéről, helyéről, rendszeréről. A fogalmi körülhatárolásnál háromféle értelmezést emelt ki: a bibliográfiát egyrészt produktumnak, másrészt tevékenységnek, harmadrészt ismeretágnak, tudománynak tekintette. Igen korszerű felfogásban nyilatkozott a bibliográfiai produktumról: az nemcsak a nyomtatványokra vonatkoztatható és nemcsak szimpla jegyzék, hanem – idézem –, „*a közlésre szánt vagy arra érdemesnek ítélt objektíválódott szellemi alkotások rendszerező és módszeres (analitikus–szisztematikus) nyilvántartása és feltárása.*” Nagyon lényeges egy tanulmányi segédletben, hogy egyértelműen kiállt a bibliográfia tudományossága mellett, mintegy követelményként is megfogalmazva a teoretikus megalapozottságot. Munkássága világosan bizonyítja, hogy ezt a tézist igencsak komolyan gondolta: előadásaiiban, publikációiiban rendre visszatérő elem a bibliográfiai tevékenység elméletét és módszertanát érintő töprengés, elmélkedés.

Az elvi-rendszer-tani és metodikai problémák tisztázására irányuló szándéka már ebben a jegyzetben is megnyilvánult, legnyilvánvalóbban talán a topobibliográfiákról szóló fejezetben. Ebben ugyanis úgy vélte, hogy ez a szóhasználat alkalmas lenne a helyismereti, vagyis a helyi tartalmú művek, valamint a helyi kiadványok regisztrációjának egy átfogóbb egységbe történő összevonására. Később belátta ugyan, hogy a kifejezést az ETO már lefoglalta az első kategóriára, de az általa

nosítható és nemzetközileg is elfogadható fogalomalkotás vágya nem hagyta nyugodni. Jó néhány év elteltével, az 1983-ban közreadott Kovács Máté emlékkönyvben a regionális bibliográfiák megnevezést javasolta; érvrendszerét a kritikai jellegű fogalomtörténeti áttekintésére és részben a külföldi tapasztalatokra alapozta. Noha ez a terminus sem honosodott meg, a tanulmány ráirányította a figyelmet az elméleti-módszertani kérdések történelmi megközelítésének szükségességére és távlataira.

Még ugyanebben az esztendőben, a *Könyvtáros* című folyóirat hasábjain a falu- és városbibliográfiák szerkesztéséről tett közzé – több mint százötven címjegyzék tüzetes analízisét elvégezve – egy mélyre hatoló, didaktikailag is kiválóan használható elvi–gyakorlati összeggést, amely napjainkig támpontul szolgáló, nélkülözhetetlen, ennél fogva sűrűn forgatott segédeszköze a szóban forgó típus művelőinek. Pontosán felismerte, hogy az egyetlen településsel foglalkozó bibliográfiáknak a megyei összeállítások mellett is pótolhatatlan szerepük van, hiszen a feltárás bővebb, részletezőbb lehet. Számos vitás kérdést vetett fel, sokféle, gyakran egyenértékű lehetőségeket ismertetett; ugyanakkor nem egyszer leszögezte, hogy szerinte melyik az adekvát vagy éppen ideális megoldás, és határozottan elutasította az elavult vagy „módszertani iskolázatlanság”-ból fakadó eljárásokat (pl. a szerzői betűrend erőltetését).

Most egy kicsit visszaugrunk az időben, amit azért teszünk, mert az ünnepektől egyik, akkor legígéretesebbnek látszó bibliográfiai vállalkozásáról kell szólni. A hetvenes évek elején a hazai szakemberek, illetve intézményesen a Könyvtártudományi és Módszertani Központ célszerűnek tartották volna a helyismereti kutatók kézikönyvének elkészítését és kiadását. A harmadik rész, a bibliográfiai kalauz tervezetét Kertész Gyula dolgozta ki. Rendkívül alaposan végiggondolt, nagy ívű koncepciót vázolt fel, és irányításával a munkálatok is megindultak, de ezúttal nem részletezhető okok miatt a kezdeményezés eredeti mivoltában nem valósulhatott meg. Ő viszont sokat tett azért – személyesen és a bevont hallgatók közreműködésével –, hogy a kiváló ötlet legalább bizonyos hányadában tovább éljen. Majd amikor arra a nyolcvanas években alkalom nyílt, megszületett az országos program méltó, ám a legnagyobb tájéagságra korlátozódó párja, az Alföld-bibliográfia plánuma. Ebből szintén csak egy rész, a könyvek válogatott jegyzéke jött létre, retrospektív és kurrens változatában (a megyei könyvtárak munkatársainak és a kecskeméti Alföldi Tudományos Intézetnek a jóvoltából).

A kalauz kapcsán figyelt fel a magyarországi időszaki kiadványok repertóriumainak, illetve repertorizálásának problematikájára. A hazánkban mostohán kezelt téma évtizedekig foglalkoztatta, ebből írta egyetemi doktori értekezését is. A különféle periodikumok repertóriumainak számbavételével egy időben a másodfokú bibliográfia e műfajának teoretikus kérdéseit is igyekezett tisztázni, többször is utalva az időszaki teendőkre. Kertész Gyula is azok között volt, akik ismételt szorgalmazták a hírlapok egyedi és közös (országos) repertorizálását, beleértve a szépirodalmi közlemények és az eredeti műalkotások felvételét. Számtalanszor végiggondolta a válogatás feszítő problémáját, utoljára és legmagasabb színvonalon 1994-ben, a helyismereti könyvtárosok váci országos tanácskozásán. Bár végleges, megnyugtató eredményt ő sem tudott felmutatni, mindenképpen arra ösztökélte a kollégákat, hogy folyamatosan törekedjenek az egzaktabb kritériumok kimunkálására, kikísérletezésére.

Kertész Gyula bibliográfia-elméleti vizsgálódásainak talán legszembeötlőbb jellemzője a rendszerszemlélet volt. Különösen racionálisak és logikusak, de lehango-
lóan hatástalanok a nemzeti, tágabban a hungarica és a helyismereti bibliográfia viszonyáról, genetikai és analógiás rokonságáról megjelent eszmefuttatásai. Már az említett főiskolai jegyzet lapjain, majd a megyei sajtóbibliográfiákról, az egyedi repertóriumokról, a hírlapfeltárásról és a nemzetiségi dokumentációról szólván, aztán a két világháború közötti könyvészet szerkesztőjeként is gyakran kitért arra, hogy a két hasonló rendszer között megkerülhetetlen átjárás van, a nemzeti bibliográfiai feltárás minden kiadványtípusra kiterjedő teljessége a helyismereti dokumentumok teljességre törekvő regisztrációja nélkül elképzelhetetlen. A másik kiemelendő vonás a társadalmi igényekhez, a kutatás, az oktatás, a termelőmunka, a közgazdaság, a gyógyítás stb. szükségleteihez való igazodás erőteljes hangoztatása. A harmadik előremutató mozzanat: a közgyűjtemények és a könyvtárak közötti együttműködés, összefogás következetes híve volt, a helyismereti gyűjtés és a bibliográfiai feltárás országos és helyi összehangolásában, az ésszerű, szervezett és egységes módszertani alapokon nyugvó munkamegosztásban kereste az előrelépés útját. Feltétlenül megemlítenéd az a negyedik felismerése is, hogy a számítógép, az internet kivételes esélyt kínál a nemzeti és helyi bibliográfiai adatok közvetítésére, ezek bekapcsolására a világméretű információáramlásba.

Elméleti-metodikai megállapításai, következtetései vitathatatlan és maradandó értékei a hazai könyvtár- és tájékoztatótudományi szakirodalomnak. Megtermékenyítő hatásuk mindenekelőtt saját bibliográfiai összeállításában teljesedett ki: ezekben mutatta meg, hogy a megismert vagy kialakított elveket hogyan kell átültetni a gyakorlatba. Szám szerint kevés bibliográfia fűződik a nevéhez, de azok mindegyike elsőrangú, mintaszerű alkotás: tanítványai és követői, a mostani nemzedék bibliográfusai, újabban a számítógépes adatbázisok megalkotói, gondozói is sokat tanulhattak, tanulhatnak tőle.

Korábban szó esett arról, hogy egy országos helyismereti segédlet eszméje sarkallta arra, hogy számba vegye az önállóan és rejtetten megjelent, továbbá kéziratban hozzáférhető egyedi sajtórepertóriumokat: az 1975 nyarán lezárt anyaggyűjtés két esztendő múlva látott napvilágot. A kutatást ezután is folytatta, és 1990-ben a könyvtárosok és az érdeklődők kezébe került a jegyzék bővített változata, amely 838 tételt tartalmazott. A két előszó és a nagyrészt megismételt (bár a második kiadásban némileg kiegészített és módosított) használati útmutató akár tankönyvlecke is lehetne, akárcsak a forrás- és rövidítésjegyzék, a bibliográfiai leírás, a részletes annotálás és a mutató. A nyomtatásban kifejtett hármas célkitűzés híven tükrözi szándékait: az egyedi repertóriumok nemzeti másodfokú bibliográfiájának megalapozása, a könyvtári tájékoztatás elősegítése és hozzájárulás a műfaj történeti, elméleti, módszertani szintéziséhez. Ő ennyit tudott vállalni, a közös repertóriumok szintén indokolt feldolgozását viszont már kollektív erőfeszítéssel hitte kivitelezhetőnek.

Már nyugdíjasként fejezte be másik fiatalkori tervét: a magyar helységnévtárak, helynévlexikonok és szótárak történeti tipológiai áttekintését. Úttörő próbálkozás volt ez is, de ennek nyomai egyáltalán nem látszanak rajta, hiszen a 2000-ben kibocsátott füzetben egy hosszan kiérlelt, a tudományosság szempontjait és követelményeit messzemenően érvényesítő kritikai szemlélt olvashatunk. Pótolhatatlan a helyismereti-helytörténeti, más megközelítésben a földrajzi, statisztikai.

közigazgatási tájékoztatásban. Ennek láttán sajnálhatjuk igazán, hogy a hetvenes évek elején megálmodott bibliográfiai kalauz nem készült, nem készülhetett el.

Kertész Gyula pályájának utolsó szakasza a retrospektív *Magyar könyvészet 1921–1944* közötti ciklusához kötődött. A negyedik kötetet társszerkesztőként, a sorszám szerint harmadik és ötödik kötetet egyedül szerkesztette. Hozzáértése, szakirodalmi tájékozottsága, legendás precizitása, lelkiismeretessége, kitartása itt is nagyszerűen érvényesült, és különösebb zökkenők nélkül vezényelte le a számítógép beillesztését a munkafolyamatba. Az utolsó, végül is lemezen kiadott rész – a betűrendes mutató és a pótlások, javítások – munkálatait szintén ő indította el, sőt amíg tehetett, tetemes részt vállalt a finomításban, a szerzői–személyi anyag ellenőrzésében is. Számosan tanúsíthatjuk, milyen odaadással kereste, kerestette a hiányzó adatokat, névalakokat, évszámokat.

Többször és többen elmondták, leírták már – nyilván ma is jó néhányszor elhangzik –, hogy Kertész Gyula személyes példát mutatott fel tanítványai és munkatársai előtt. Bibliográfiai tevékenysége, legyen szó akár az elméleti-metodikai, akár a gyakorlati eredményekről, szintén követhető és követendő mintát adott és ad. Úgy hiszem, hogy életművének erre a széles szeletére is pontosan illenek közeli kollégája, Kégli Ferenc megható nekrológjának idézendő szavai: munkásságát „*az egészben való látásmód, a történeti szempontú megközelítés, az elméleti alapok kidolgozottsága, a terminológiai kérdések és a módszertani problémák tisztázása jellemezte.*” Mint ahogy jellemezte az új iránti fogékonyság, a lehető legjobb megoldások szenvedélyes keresése, a szakmai elhivatottság és alázat is. Elévülhetetlen érdeme a bibliográfia tudományosságának állhatatos hangsúlyozása, és ezáltal a bibliográfiai, tágabban a könyvtári tevékenység rangemelésének előmozdítása. Legyünk hálásak ezért.

Bényei Miklós

Katsányi Sándor (is) 75 éves

A közelmúltban e lap hasábjain sorra jelentek meg olyan írások, amelyek közismert és köztiszteletben álló könyvtárosokat köszöntöttek születésnapjukon. Egy nagy nemzedék tagjai ők, akik életükkel és munkásságukkal tekintélyt szereztek a szakmának, és ma is fáradhatatlanul dolgoznak. Közéjük tartozik Katsányi Sándor is, aki az elmúlt év decemberében volt 75 éves. Katsányi Sándorért hét intézmény „versenghetne” (miként hét város Homéroszért), most mégis két közkatona, munkatárs és barát fogalmazza meg ünnepi gondolatait. (Talán ennek is van jelképes értelme.)

Aki ismeri őt, annak neve említéskor rögtön felrémlik a találkozások örömetől felcsillanó tekintete, sokat tudó és sejtető, bölcs mosolya, a személyére olyannyira jellemző nyitottság, széles körű érdeklődés, tájékozottság. Beszélgetések, szakmai viták során megnyilvánuló demokratikus gondolkodása és magatartása, amely mindig igényli és tiszteli a mások véleményét. Katsányi Sándort akkor ismertem meg, amikor 1964-ben Ceglédről a veszprémi megyei könyvtárba került igazgatóhelyettesnek és a módszertani osztály vezetőjének. Ez utóbbi terület közel állt hozzá, ugyanis mindig, mindenben nagyon „módszeres” volt. Jó helyzetfelismerés jellemezte és bízott a kollégáiban. Nemcsak személyre szabottan adott feladatokat, hanem abban is tudott segíteni, hogyan fogjunk hozzá. Azóta is, ma is jellemző rá, hogy nagyon tud lelkesedni és lelkesíteni, biztatni: „te ezt meg tudod csinálni!”, „ezt neked kellene megírni”. Nagyfokú igényessége mindig kihívás a körülötte lévőknek. Igaz, magával szemben is ez jellemzi: kötelező és vállalt feladatait pontosan és megbízhatóan teljesíti, minden előadásra, órára lelkiismeretesen felkészül, írásai tartalmát és stílusát egyaránt kimunkálja.

Előadásait igen gyakran hallgattam, tanulmányait mindig érdeklődéssel olvasom. Ennek legfőbb oka, hogy lényeges kérdésekkel foglalkozik. Valós problémákból indul ki. Megközelítése eredeti, váratlan, esetenként meghökkenítő – akár a századforduló irodalmi ízléséről, akár az *Egri csillagok* befogadásáról, akár az információszerzés módszertanáról értekezik. Bátran keres új, szokatlan összefüggéseket. Jól felépített, világos elméleti okfejtései végén többnyire nagyon gyakorlatias összegzésig jut el, és cselekvésre ösztönöz. Mindig marad hallgatóiban, olvasóiban készíttetés a továbbgondolásra. Ugyanez a pedagógiai tudatosság jellemzi az általa szerkesztett tankönyveket is: az *Olvasásismeret* olvasáspedagógiai fejezetét, *A könyvtár kezelése* számos kiadását. Tanítani és tanulni egyaránt jó belőlük.

Hivatalos kapcsolatunk akkor kezdett barátsággá válni, amikor Harmath Istvánnal *Veszprém megye irodalmi hagyományait* gyűjtötték és rendezték könyvbe. A kiadás segítőjeként belekerültem abba az izgalmas szellemi áramkörbe, amelyben dolgoztak: nagy szorgalommal, a téma iránti alázattal, Németh László-i pedagógiai ethosszal. Megbeszéléseiket, együttléteiket széles körű irodalmi tájékozottság, közvetlen stílus és jó humor jellemezte. Így aztán a „Harmath–Katsányi” nemcsak egy kézikönyv, hanem fogalom is lett Veszprém megyében. Méltán jutalmazták szerzőiket Batsányi-díjjal.

Katsányi Sándort kezdetektől foglalkoztatta a gyerekek és a fiatalok viszonya az irodalomhoz, az olvasáshoz, a könyvtárakhoz. Már Veszprémben is publikált ilyen témájú írásokat a könyvtár évkönyveiben. Folytatta a vizsgálódásokat Budapesten, amikor a Könyvtártudományi és Módszertani Központba került. Az MKE Ifjúsági Szekcióját is felhasználta arra, hogy sokakat kutatásra, kísérletezésre, publikálásra ösztönözzön. Feleségével, Könyves-Tóth Lillával évtizedekig közösen munkálkodtak azon, hogy a könyv és könyvtár használatával kapcsolatos ismeretek körét és ezek elsajátításának módjait kidolgozzák. A *Fölfedezem a könyvtárat*, az *Órák a könyvtárban*, az *Információ, könyv, könyvtár* című kiadványok mindegyike alaposan átgondolt, jól felépített gyakorlati segédkönyve a könyvtárosoknak és a pedagógusoknak egyaránt.

Az eddig elmondottak alapján Katsányi Sándort akár szigorú pedagógusnak, elméleti tudósnak is gondolhatják. Azonban mindenben, amit csinál, átsüt nagyon emberi, színes, optimista egyénisége. Vonzódása közismert az utazásokhoz és felfedezésekhez. Tátrai és erdélyi kirándulásainkon mindig ő mászta meg a legmagasabb hegyeket. Nemcsak könyveket szokott ajánlani, hanem színes beszámolóival középkori kisvárosokat, erdélyi templomokat, olasz tavernákat – és a prágai U-Flekut is neki köszönhetem. Minden közel áll a szívéhez, ami a népi kultúra, lelkület megtestesülése: épület, dal, mondóka, népszokás, cserépkorsó (természetesen jóféle vörösborral) vagy butélia (mézespálinkával). Nagymarosi tuszkulánumban a visegrádi történelmi romokkal néz szembe, vagy a rengeteg erdőn nyugtatja tekintetét. Szívesen látja itt barátait, hiszen családi, baráti körben érzi igazán jól magát. Megosztja velük gondolatait, a tűz melegét és a népdalok csillagait.

Ragyogjanak fölötte még soká az égbolt csillagai! Isten éltesen, kedves Sándor!

Balogh Ferencné

* * *

Na, ezt jól megcsináltad, Marika, olyan köszöntőt rittyentettél, amihez csak azt lehet hozzátenni, hogy igen, így van, ez az! Persze, én is pontosan ezt gondolom, de hát a labda az én térfelemen van, hiszen ti Veszprémben, mi meg itt, Pesten lettünk kollégák, és remélem, hogy barátok.

Sándor az ellentmondások embere. Elsősorban azért, mert állítólag 75 éves. Aki ezt a mozgékony kis embert látja, biztos lehet benne, hogy bárkit le tudna győzni úszásban, kertásban, sövényvágásban, ami a dolgok fizikai részét illeti. Szellemiekben meg jobb, ha ki sem állunk vele versenyezni.

34 éve ismerem, először az olvasást kutattuk együtt. Közel egy időben lettünk a híres Kamarás-féle „istálló” tagjai. Életünk meghatározó szakasza volt ez. Mert

olyan hely volt ez kérem, ahol a három István, a Sallai, a Papp és a Kamarás határozta meg a létet és a tudatot. És ebben a közegben Nagy Attilával, Gereben Ferivel, Bartos Évával megerősítve nagyon jó volt dolgozni. Még akkor is, ha én mindig vágytam vissza az olvasók közé, Sándorról pedig igen hamar kiderült, hogy ő inkább tanár, de a javából. Tanító ember, aki – mint Marika fel is sorolta – nemcsak maga tanít, hanem a tanítókat is tanítja. Lillával írt könyvtárhasználati segédkönyveik, most már elmondható, hogy könyvtárosok nemzedékeit segítették abban, hogy könnyed, kedves, humoros formában vezessék be olvasóikat a nagy titokba, ami a könyvtár. A KMK oktatási osztályának vezetése után Papp István hívására a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárba került, ahol én már nagy szeretettel vártam rá.

Alig láttam embert, aki ennyi hévvel és kedvvel tudott volna dolgozni, akiről valósággal átragadt a környezetére a munkakedv. Legyen szó új, igen komoly szolgáltatás bevezetéséről, mint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban a Központi Ellátó Szolgálat kitalálása, megszervezése, az állománygyarapítás szakmailag ellenőrzött és mégis demokratikus gyakorlatának kialakítása, vagy az évekig kedvvel, körültekintéssel és segítészándékkal szerkesztett *Könyvtári Híradó*. A szabadpolec bevezetése is forradalmi tett volt, amit Papp Istvánnal közösen terveztek el és valósítottak meg a Központi Könyvtárban. Majd következett az Átalakítás (így, nagybetűvel), amiből Sándor igen keményen kivette a részét. És amikor a Mű elkészült, ahogy Papp István a könyvtárosok monumentális kézikönyvébe exportálta talentumát, úgy Sándor elkészítette a legizgalmasabb, legérdekesebb, legnagyobb műgonddal és tárgyilagossággal megírt könyvtártörténetet, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár történetét, az alapítástól a második világháborúig, és most érdeklődéssel, izgalommal várhatjuk a második rész megjelenését.

Nagyon ide illőnek érzem a Szabó Lőrinc-i sorokat, aki Mozartról szólva írta: „*Csak a derű óráit számolom*”. Több mint egy évtizedet dolgoztunk együtt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban, ő volt a főnök, én a beosztott. (irigyelt is érte rendszeren). Ezalatt soha sem láttam lehervadni Sándor arcáról azt az archaikus mosolyt, amit Rilke olyannyira hiányol az Archaikus Apolló-torzóban. Mi ismerhetjük ezt a „hallatlan” mosolyt, ez árulja el, hogy ez az ember nagyon szeret élni, dolgozni, enni-inni, utazni, énekelni, mulatni, olvasni, írni, mindenkét szeret, gyereket, unokát, barátot, de legjobban, mint Filemon Bauciszt, Lillát, élete párját. Isten éltesse mindkettőjüket!

Havas Katalin

Kistelepülési könyvtárosok kézikönyve

A rendszerváltozás után megbomlott könyvtári rendszer az 1997. évi CXL. törvény eredményeként az ezredfordulóra újrendeződött, és bizonyos területeken magasabb szintű tevékenységet fejt ki, mint 1997 előtt. A könyvtári rendszer stratégiai fejlesztésének, valamint ODR és a KSZR életre hívásának köszönhetően egyre inkább eltűnnek a nagykönyvtárak és a kistelepülési könyvtárak által nyújtott szolgáltatások közötti különbségek, ennek okát Skaliczki Judit, a *Könyvtár-ellátási Szolgáltató Rendszer (KSZR)* című munka nyitó fejezetében ekként fogalmazta meg: „*Ma ugyanis nem dokumentum ellátásra van szükség a falvakban, a kistelepüléseken, hanem arra, hogy bárki bárholnan részese lehessen a hazai könyvtári rendszer nyújtotta széles körű szolgáltatásoknak*”. Az ODR és KSZR „talaján” kibontakozó változások már az új rendezőelvek szerint felvázolt kis-könyvtárak sokszínű képét mutatják. Egy, a 2001-es esztendőben végzett könyvtári intézeti vizsgálat – amely a magyarországi kistelepülések könyvtári ellátásának helyzetelemzését tűzte ki céljául – pontos képet festett a hazai viszonyokról, megállapítva azt a tényt, hogy a kistelepülési könyvtári ellátás problémái (pl. nagy távolságok, rossz kommunikációs és infrastrukturális háttér, csekély pénzügyi erőforrások, szakképzett munkaerő hiánya) világszerte azonosak, ám mindez nem lehet kerékkötője a fejlődésnek, a fejlesztésnek. Fontos, hogy a meglévő pozitív példák legyenek az irányadók azon lelkes könyvtárosok számára, akik hisznek abban, hogy a kistelepülésen és a kisvárosokban élők nem kerülhetnek hátrányba azért, mert a közvetlen közelükben nem található nagykönyvtár. A gyakorlat néha azt mutatja, hogy a kistérségekben „szolgálatot” teljesítő könyvtárosok motiváltabbak, mint nagyvárosi társaik, hiszen a helyzetükből fakadó nehézségek legyőzése folyamatos feladatmegoldásra készíti őket. Ennek következtében a kistelepülési könyvtárosok „problémamegoldása” a színes kaleidoszkóp sokféleségét mutatja. Ez természetesen nem baj, sőt előny abból a szempontból, hogy a cél felé – néha bizonytalan, útkereső lépésekkel – haladók egyre gazdagodó kínálatból meríthetnek, ha felmerülő problémáikra keresnek megoldásokat. A ma még számos kerülővel, buktatóval nehezített úton mindenképpen érdemes elindulni, mert a haladás nyomvonala egyre élesebben rajzolódik ki. Természetesen a lelkesedés nem elég, hiszen valamiféle, a szakmán belül eligazító térképre is szüksége van. a sok helyen képesítés nélkül vagy éppen nem szakirányú képesítéssel dolgozó könyvtárosnak.

Nagy szükség volt tehát egy, a szakma lényegi elemeit magába foglaló kézikönyvre, amely eligazítja a könyvtárosokat a mindennapi munka során. A hagyományos könyvtári szolgáltatásokat részben felülíró cél és az ehhez kapcsolódó szakmai igény „hívta életre” Sebestyénné Horváth Margit remek kézikönyvét, amely a kistelepülési könyvtárosok munkáját hivatott segíteni.

A szerzői előszó szerint Zala megyében, a Deák Ferenc Megyei Könyvtárban már évekkel ezelőtt megszületett egy hasonló témájú szakmai kiadvány (*A könyvtáros munkája. Alapfokú könyvtáros ismeretek*. Szerk. és összeáll.: Bangó Béla–Sebestyénné Horváth Margit, Zalaegerszeg, DFMK, 1999), amely vélhetően a mostani munkának is részben alapjául szolgált. Az a tény azonban, hogy az elmúlt időszakban a kisteleplései könyvtárellátás hatalmas változások sodrába került. Szükségessé tette egy új, a régihez képest korszerű ismeretekkel kiegészült kötet megírását, hiszen a megújult feladatokhoz új ismereteket is kellett társítani a szerzőnek. A kitűnően rendszerezett anyagban minden érdeklődő megtalálhatja a kiskönyvtárakban végzett, napi munkához nélkülözhetetlen ismereteket.

A kézikönyv hét fejezetébe (*Információ, dokumentum, könyvtár; Állomány, gyűjtemény, gyűjtőkör; Az állományfeltárás; Olvasószolgálat; Könyvtáriügy és a könyvtári rendszer Magyarországon; A települési könyvtárak finanszírozása, működtetése, különös tekintettel a kisteleplései könyvtárakra; Kiskönyvtárak menedzsmenttevékenysége*) rendszerezett tudnivalók valamennyi, a napi munkát érintő kérdéskörre kiterjednek. Így azután az a kisteleplései könyvtáros, aki esetleg most ismerkedik a szakmával, a legfrissebb információk birtokába juthat. Mivel a kézikönyv végig a könyvtárról és a könyvtári munkafolyamatokról szól, elsősorban a könyvtár szerepét és feladatát tisztázza a szerző. Majd a könyvtári dokumentum fogalmát és típusait ismerteti meg olvasóival, az állományalakítás, állománygyarapítás vagy éppen -apasztás, az állományvédelem – mind témakörei a gyűjteményépítéssel foglalkozó fejezetnek. A dokumentumok formai és tartalmi feltárása, a cédula- és elektronikus katalógus bemutatása, majd az olvasószolgálati munka részfeladatai a könyvtárhasználók regisztrálása, a kölcsönzés nyilvántartásának módjai, a könyvtárközi kölcsönzés, az internet információforrásai tájékoztatásban (az on-line katalógusok, az interneten elérhető adatbázisok, az elektronikus könyvtárak, az internetes tájékoztatás kapcsán, a Libinfo) szintén témái a kötetnek. A rendszerváltozás óta eltelt időszak megváltozott könyvtáriügyének fő trendjeit és a könyvtári rendszer hazai felépítését is megismerheti a kötetből az olvasó, aki az általános fogalmi magyarázatokon túl az elsősorban is a kiskönyvtárakra vonatkozó nélkülözhetetlen információk birtokába juthat. Azt azonban már a pályaválasztás elején érdemes tudni a jövődöbéli könyvtárosnak, hogy sok esetben egyszemélyben kell majd vállalnia a könyvtár működtetésével kapcsolatosan szinte minden munkafolyamatot. Egy kiskönyvtár működtetéséhez azonban nemcsak a szakma legalább alapfokú ismerete szükséges, hanem megkerülhetetlen bizonyos jogi (például „könyvtári törvény”), közgazdasági (például a könyvtári ellátás finanszírozása) fogalmak ismerete, nem is szólva a menedzsmenttevékenység, a tervezés, a szervezés, a marketing munka, a közönségkapcsolatok építése mindennapi gyakorlatba átültetendő fogalmainak ismeretéről.

A szerző remek arányérzékkel emelte be kézikönyvébe azokat a tudnivalókat, amelyek elengedhetetlenül szükségesek ahhoz, hogy a kiskönyvtárakban végzett munka eredményes legyen. A kevés szóval sokat mondás ékes példája a kötet, hiszen a pontosan megfogalmazott fogalmi és tartalmi magyarázatok minden esetben éppen annyi információval gyarapítják majd a kötetet használó könyvtáros tudását, amennyire az adott munkafolyamat elvégzése során szüksége lesz. Az egymásra épülő fejezetek az alapok lerakásától kezdődően a „könyvtár felépítéséig” mutatják be azokat a munkafolyamatokat, amelyek eredményeképpen ki-ki

kialakíthatja a felhasználók számára ideális kiskönyvtárat. Valamennyi fejezet végén irodalomjegyzék olvasható, amely a témában való további elmélyülést hivatott elősegíteni.

A szerző tehát a kistelepülések könyvtáraiban dolgozóknak kívánta megadni azokat az alapvető fontosságú ismereteket, amelyek a napi munkához nélkülözhetetlenek. A címben vállalt feladatot maradéktalanul teljesítette, hiszen a témáról érdemes tudnivalók értékes tárháza a kötet. Az *Utószó*ban azonban jelzi a szerző, hogy a kötet a megjelenésig bizonyos „karcsúsítási” folyamaton ment át, ugyanis a kézirat első változata még számos ábrát és iratmintát is tartalmazott, valamint tárgymutató is társult a kötethez, azonban az elnyert támogatás – sajnálatos módon – nem volt elegendő az első kéziratváltozat teljes anyagának megjelentetéséhez. A tárgymutató hiányát pótolja a remek és részletes tartalomjegyzék, az ábrák és iratminták hiányát pedig az a gondolat enyhítheti, hogy ezek a sablonok amúgy is rendkívül gyorsan elavulnak, többségük aktuális változata pedig az internetről letölthető. A kötet „záróakkordjaként” még közzéteszi a szerző a szakmai tájékozódás szempontjából legfontosabb internetes források, weblapcímek adatait.

Értekes, informatív, jól tájékoztató kötetet tart kezében az olvasó. A maga nemében más munkával nem helyettesíthető kiskönyv alapvető munkaeszköze minden kistelepülésen dolgozó könyvtárosnak, de célszerű szélesebb körben is ajánlani, hiszen mindazok találnak benne értékes információkat, akik a kiskönyvtárakkal valamilyen formában munkakapcsolatba kerülnek.

(Sebestyénne Horváth Margit: Kistelepülési könyvtárosok kézikönyve. Útmutató a kiskönyvtárban végzett munkához. Bp., 2006. Könyvtári Intézet–Deák Ferenc Megyei Könyvtár, 108 p.)

Bartók Györgyi

Hajdú-bihari helyismereti bibliográfia – sokadszorra

Az évente megjelenő bibliográfiasor kötetei rendre a Hajdú-Biharban kiadott, illetve a megyéről, a megye településeiről, kistájairól, helyismereti monumentumairól szóló, nyomtatott formában megjelenő önálló kiadványokat regisztrálják. A 2005. év kiadványtermését földolgozó kötet – hasonlóan az előző évekéhez – nagy témaölelésű bibliográfiai földolgozás, hiszen a tradicionális helytörténeti, helyismereti tárgyú köteteken túl számba veszi a szépirodalmi, képzőművészeti, életrajzi kiadványokat, a politikai tárgyú és publicisztikai könyveket, pontosabban ezek megyei vonatkozásait. Azaz analitikus föltárást is nyújt a *Bényei Miklós* összeállította bibliográfia. Az anyaggyűjtés kiterjed a helyi kiadványokra és a helyi szerzők olyan munkáira is, amelyekben hajdú-bihari vonatkozások találhatók.

A bibliográfiai leírások némileg rövidítettek (cím, szerző vagy szerkesztő, kiadási adatok, terjedelem, ISBN vagy ISSN szám), de a leírók különös hangsúlyt fektetnek a kiadási adatok kiderítésére, pontos rögzítésére, ami jelentősen növeli, erősíti a bibliográfia helyismereti értékét. Nemkülönbön fontos a sokszerzős művek, az antológiák, tanulmánykötetek, évkönyvek, intézményi értesítők analitikus föltárása, így a szerkesztő szó szerint kiemeli az írások sokaságából a hajdú-bihari vonatkozású publikációkat.

A kiadvány az aktuális *Bevezetésen és a Tartalomjegyzéken* kívül két fő részből áll: a *Címjegyzékből* és a *Mutatókból*. Az előbbi természetesen tematikus beosztású (*Általános munkák; Történelem; Néprajz; Vallás, egyházak; Politika, publicisztika; Gazdasági élet, környezetvédelem; Egészségügy, sport; Művelődés; Irodalom, nyelv; Hajdú-bihari kiadók könyvei*), ahol a fejezeteken és az alfejezeteken belül betűrendben sorakoznak a bibliográfiai tételek. A *Mutatók* négy részből állnak: szerzői, földrajzi, kiadói és tárgymutatóból.

A mindösszesen 894 tételes összeállítás megbízható áttekintést ad a helyismereti kutatások egy lehetséges forráscsoportjáról, a 2005. évben megjelent, nyomtatott formájú önálló kiadványokról. (A folyóiratokról nem.) Ezek sorában külön színfoltot jelentenek például az iskolai évkönyvek, az egyetemi természettudományi szakkiadványok vagy éppenséggel az irodalomtörténeti és hitéleti munkák. Bizonyára nem érdektelen rövid szemlét tartani a különböző témacsoportok és tudományterületek Hajdú-Biharra vonatkozó 2005. évi kiadványtermése fölött. A történelem produktuma 45 kiadvány, a néprajzé 6, a vallásé 19, a gazdaságé 38, míg a széles értelemben vett kultúráé (oktatás, tudományos élet, közművelődés, művészetek) 91 könyv, az irodalom- és nyelvtudományé (a szépirodalommal együtt) 84. Ebből a hevenyészett áttekintésből is kitetszik, hogy a helyismereti irodalom legnagyobb hányadát a humán tárgyú kötetek alkotják. A *Hajdú-bihari kiadók könyvei* című fejezetben a kiadók nevének alfabetikus sorrendjében sorakoznak a kötetek. Talán nem érdektelen adat, hogy 2005-ben Hajdú-Bihar megyében a magán-, illetve a szerzői kiadásokon kívül 52 szervezet, alapítvány, intézmény, cég és hivatásos kiadó összesen 592 önálló kiadványt bocsátott közre. Köztük olyan ismert és produktív kiadók találhatók, mint az Aquila, a Csokonai, a Gold Book, a Graph-Art Stúdió, a Hajja & Fiai, a Kossuth Egyetemi Kiadó vagy a Pedellus Tankönyvkiadó. A „bibliográfia lelke”, négy részes mutató apparátusa gyors és pontos visszakeresést tesz lehetővé, akár a szerzők, akár a földrajzi egységek, a kiadók, a tárgyak és tudományterületek felől közelít a használó a bibliográfia anyagához.

A *Helyismereti művek. Hajdú-Bihar megye 2005* című bibliográfiai összeállítás egyszerű szerkezetű, könnyen áttekinthető, több irányú keresést lehetővé tevő, azaz jól tájékoztató kiadvány, amely nélkülözhetetlen lesz azok számára, akik a megye múltja és jelene iránt érdeklődnek. Egyben megtestesíti azt a tiszteletre méltó szellemi hagyományfolytonosságot, amelyre oly nagy szükség van e gyorsan változó, dinamikusan átalakuló világban. (MLM)

(Helyismereti művek. Hajdú-Bihar megye 2005. Összeállította Bényei Miklós. Debrecen, 2006. Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár, 138 p.)

FELHÍVÁS MÚZEUMI KÖNYVTÁRAKNAK

2006. november 14-én a Budapesti Történeti Múzeum Könyvtára, az Iparművészeti Múzeum Könyvtára, a Magyar Nemzeti Múzeum Központi Könyvtára, a Móra Ferenc Múzeum Könyvtára, a Néprajzi Múzeum Könyvtára, a Magyar Mezőgazdasági Múzeum Könyvtára és a Szépművészeti Múzeum Könyvtára együttműködési kör (szervezet) létrehozását határozta el.

Céljaink:

1. A Virtuális Múzeumi Könyvtár (VMK) létrehozatala.
Az együttműködéssel lehetőséget kapnánk arra, hogy több százezres dokumentumállományaink adatai, majd a szerzői jog előírásai szerint megjeleníthető teljes szövegű dokumentumaink is nyilvánosak lehessenek, biztosítva ezzel az egyenlő esélyek elvének betartását. A leendő VMK alapítói, illetve későbbiek során bármikor csatlakozó múzeumi könyvtárak – megtartván nem nyilvános vagy nyilvános tevékenységi körüket – eleget tudnának tenni az Európai Unió és a Magyar Köztársaság Kormánya szándékának, elvárásának is, amelyet 2005-ben kötött megállapodásban rögzítettek.
2. Az egységes érdekképviselő mint önálló szervezet vagy egy másik szervezet részeként működne, a forma még nem eldöntött. Speciális könyvtárszakmai helyzetünkből adódóan a figyelmet fel szeretnénk hívni arra, hogy a múzeumi könyvtárak mint szakkönyvtárak léteznek, jelentős megőrzendő tudáskincsel rendelkeznek, amelyet a köz számára ismertté kívánunk tenni.
3. A közzétételhez elengedhetetlen az egységes színvonalú, az állományokat együtt kezelni képes hardver és szoftver felület. Az egyenetlenségek kiküszöböléséhez megfelelő anyagi háttér biztosítására van szükség. Ennek érdekében szeretnénk az Oktatási és Kulturális Minisztérium Közgyűjteményi Főosztály, a Nemzeti Kulturális Alap, az Országos Tudományos Kutatási Alap pályázati támogatását kérni, amelyeknél az egységes szervezeti fellépés nyomatékosítaná az elképzeléseinket, érveinket, hivatkozván a '80-as évek felsőoktatás-, a '90-es évek közkönyvtárak informatikafejlesztési pályázataira is.
4. A VMK szolgáltatások megjelenésének és színvonalának egységessége.
Az együttműködés létrejötte, a nyilvánosság és az egyenlő esélyek biztosítása, a közös képviselő lehetőséget adna erre is.

Várjuk a múzeumi könyvtárak csatlakozását!

Információ és jelentkezés:

Magyar Nemzeti Múzeum Központi Könyvtára

Sárközy Gabriella főosztályvezető-helyettes

Telefon: 06-1-338-2122/306;

E-mail: sarkozy.gabriella@hnm.hu

3K
3K 3K 3K
3K 3K